

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **СЛОВОТВІРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ НЕОЛОГІЗМИ В**
ДІАЛЕКТНІЙ ЛЕКСИЦІ БРИТАНСЬКОГО ВАРІАНТУ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0351-а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша-англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Тимашева Олена Ігорівна

Керівник к.ф.н., доц. Лужаниця О. І.
Рецензент к.ф.н., доц. Шевчук О.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра германської філології і перекладу

Освітній рівень магістр

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

Надточій Н.О.

«_____» _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я

**НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ТИМАСHEVOЇ ОЛЕНИ ІГОРІВНИ**

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Словотвірні та семантичні неологізми в діалектній лексиці британського варіанту англійської мови початку ХХІ століття»

2. Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Лужаниця Олена Іванівна к.ф.н., доц.

затверджені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 571-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 30 листопада 2022

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту)

Монографії та статті з теорії діалектології, словники діалекту Джорді, нортумбрійського діалект англійської мови.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) розглянути діалектну варіативність англійської мови на території Англії в історичному аспекті; 2) розробити періодизацію розвитку діалекту Джорді у контексті загальної генези діалектів Англії; 3) визначити походження та особливості розвитку лексичних одиниць діалекту у ХХІ столітті.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Лужаниця О. І., к.ф.н., доц.	20.06.2022	20.06.2022
Розділ 1	Лужаниця О. І., к.ф.н., доц.	18.07.2022	18.07.2022
Розділ 2	Лужаниця О. І., к.ф.н., доц.	19.09.2022	19.09.2022
Висновки	Лужаниця О. І., к.ф.н., доц.	14.10.2022	14.10.2022

6. Дата видачі завдання 25.05.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2022	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	травень 2022	виконано
3	Написання вступу	червень 2022	виконано
4	Написання теоретичного розділу	липень 2022	виконано
5	Написання практичного розділу	вересень 2022	виконано
6	Формулювання висновків	жовтень 2022	виконано
7	Проходження нормоконтролю	грудень 2022	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2022	виконано
9	Захист	грудень 2022	виконано

**Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в
роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)**

Магістрант

О.І. Тимашева

Керівник роботи

О. І. Лужаниця

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

Е. О. Веремчук

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 67 стор., 67 джерел.

Об’єкт дослідження: лексичні одиниці діалекту Джорді ХХІ ст. в історичному та семантичному аспектах.

Мета дослідження вивчення змін, які зазнала лексична система діалекту Джорді на початку ХХІ сторіччя, визначенні специфіці цих змін.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення поняття діалектології (П. Традгілл, А. Хьюз, Д. Крістал, А. Еліс, В. Н. Ярцева, М.М. Маковський, О.І. Лужаниця та інші), системності лексики (Ф. де Соссюр, В. фон Гумбольдт, І. О. Бодуен де Куртене, Г. С. Щур) та розвитку мови (М. Бреаль, К. Райзинг, О. О. Потребня, Г. Пауль, та інші).

Отримані результати: Діалект є різновидом національної мови, що на сучасному етапі генези суспільства знаходиться в активному вжитку у територіально та соціально обмежених спільнот. Діалект є лінгвістично унікальним, його лексика вербалізує своєрідність світобачення та розкриває національну ідентичність діалектоносіїв, бо лексика – це є віддзеркалення їх мовної картини світу. Тому аналіз діалектів дозволяє створити соціокультурний портрет діалектоносія. Діалекти є джерелом поповнення літературної мови. Розвиток діалектів у ХХІ столітті йде за рахунок словотвірних моделей, семантичної деривації та запозичень з літературної мови, та інших варіантів англійської мови.

Ключові слова: *системність лексики, національна мова, мовна картина світу, діалект, діалектом Джорді, розвиток лексичної системи, національна ідентичність*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ДІАЛЕКТНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	7
1.1 Діалекти Англії: сутність та типологія	7
1.2 Основні тенденції розвитку діалектів Англії	13
1.3 Шляхи та способи поповнення лексичної системи англійських діалектів	24
РОЗДІЛ 2 ДИНАМІКА РАЗВИТКУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ДІАЛЕКТУ ДЖОРДІ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ	31
2.1 Прелімінарна історія розвитку.....	32
2.2 Генезис нортмбррійського діалекту – праоснови діалекту Джорді.....	33
2.3 Період формування діалекту Джорді.....	40
2.4 Словотвірні та семантичні неологізми в діалекті Джорді на початку XXI століття.....	51
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Територіальні особливості мови є цінним надбанням духовного багатства будь-якого народу. Народна мова – це джерело інформації для істориків і етнографів, краєзнавців і лінгвістів.

Діалекти відносяться до народного типу мовної культури, в якому яскраво відображається національний світогляд. Вивчення діалектної лексики дозволяє усвідомити багатство національної мови в регіональних різновидах. Хоча, в цілому, розвиток діалектів має схожу структуру, кожен діалект залежить від своїх власних соціально-історичних умов формування, отже діалекти Англії значно відрізняються один від іншого.

Було б неправильно уявляти собі мову носіїв діалекту як абсолютно однорідну і що складається суцільно з діалектизмів на всіх мовних рівнях (фонетика, граматики, лексики) і в усіх мовних ситуаціях. Мова – складне, суспільне явище, вона існує в суспільстві, в реальній повсякденній мовній практиці людей, що належать до різних соціальних, професійних, територіальних угруповань. Широке поширення літературного стандарту по всій території Великобританії, міждіалектні контакти, вплив професійних і соціальних мовних зразків, притаманних певним верствам мовців, а також радіо і телебачення – все це визначає в кінцевому підсумку мову окремих носіїв діалекту, яка в межах єдиної території в такій же мірі неоднорідна, як і в різних ареалах. Навіть мова окремих носіїв діалекту одного села, або громади має свої специфічні особливості. В сучасних умовах процес урбанізації великою мірою звужує і вирівнює кордони на яких розповсюджені територіальні діалекти, що зменшує можливості їхнього розвитку. Це, однак, не знижує, а навпаки, збільшує величезну важливість вивчення ареальних діалектів для більш поглибленого і неупередженого розуміння етимології, історії та теорії англійської мови. Ось чому велику цінність має кожна окрема діалектна лексема, кожне діалектне значення,

фонетична чи граматична особливість, незалежно від того, чи є вони в даний час живими, перебувають у стадії відмирання або вже вийшли з ужитку [Михальченко 2003, с. 15].

Слід зазначити, що діалекти виступають об'єктами лінгвістичних студій вже понад 300 століть. Дослідження ведуться в рамках традиційної діалектології, де розглядаються здебільшого загально теоретичні питання – С. С. Ібрагімова [Ібрагімова 2010], С. А. Миронов [Миронов 1981], Г. А. Турбин [Турбин 1982]; історичної лінгвістиці – Ю. А. Степонавичус [Степонавичус 1987], В. Н. Ярцева [Ярцева 1985], Е. Еквол [Ekwall 1917]; соціолінгвістиці – А. Хьюз [Hughes 1997] та П. Традгіл [Trudgill 2000], П. Керсвіл [Kerswill 2005] та лінгвогеографії – С. Гісон [Geeson 1969]. Лексичні особливості найбільш широко представлені в лексикографічних працях: В. Періш, О. С. Ахманова, Т. В. Жеребило. Діалект Джорді в цьому відношенні не являється винятком: найбільш фундаментальною працею, яка була присвячена його аналізу є робота О. Лужаниці, де простежується його генеза від початку формування до ХХ століття [Лужаниця 2011]. Фундаментальних досліджень, які присвячені змінам, що сталися за останні 20 років, нажаль, не існує. Тем не менш, як у медіа так і Інтернет просторі фіксується то, що цей діалект продовжує функціонувати та розвиватися. Підтвердженням цьому є також поява нових діалектних словників, наприклад праця Ф. Грема «Новий словник Джорді» (1987 р.) [Graham 1987] спільна праця «Офіційний словник Джорді» (остання редакція 2021 р.) [TOGD 2021] Тому, необхідність вивчення лексико-семантичної системи діалекту Джорді не підлягає сумніву.

Актуальність роботи зумовлюється тим фактом, що саме діалекти досі зберігають риси, що втратила літературна мова, і більш жваво реагують на зміни, що з'являються в мовній системі. За допомогою аналізу територіальних діалектів можна також робити висновки про образ життя людей будь-якої національності, їх прашурів та сучасників.

Об'єктом дослідження виступають лексичні одиниці діалекту Джорді

XXI ст. в історичному та семантичному аспектах.

Предметом дослідження є специфіка генези лексичних одиниць діалекту Джорді XXI ст.

Мета дослідження полягає в вивченні лексичних змін, які зазнала лексична система діалекту Джорді на початку XXI сторіччя, визначенні специфіці цих змін.

Здійснення поставленої мети передбачає рішення ряду **завдань**:

- розглянути діалектну варіативність англійської мови на території Англії в історичному аспекті;

- розробити періодизацію розвитку діалекту Джорді у контексті загальної генези діалектів Англії;

- визначити походження та особливості розвитку лексичних одиниць діалекту у XXI столітті.

Матеріалом дослідження стали 3 діалектних словника, один XIX сторіччя – праоснови діалекту Джорді – нортумбрійського діалекту [Heslop 1894], та 2 словників саме діалекти Джорді, які датуються кінцем XX століття [Graham 1987] та XXI [TOGD 2021].

Методи дослідження визначаються метою і завданням роботи. Були застосовані: метод компонентного та структурно-семантичного аналізу лексики, елементи етимологічного аналізу, а також окремі складові класифікаційного та кількісного методів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше: 1) вивчено особливості розвитку діалекту Джорді на сучасному етапі його генези; 2) визначено яким чином екстралінгвістичні фактори вплинули на походження та розвиток лексичних одиниць; 3) розглянуто шляхи та способи розвитку діалектної системи у сучасному вимірі.

Теоретична значущість роботи полягає в тому, що вона робить внесок у подальше опрацювання проблем, пов'язаних із діалектною диференціацією англійської мови в цілому та діалекту Джорді зокрема. Виявлені тенденції розвитку лексичної системи Джорді є корисним у порівнянні з іншими

діалектними системами Англії та можуть бути екстрапольовані на схожій мовний матеріал.

Практична значущість. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні лексикології, історії мови, лінгвокультурології та низки спецкурсів.

Логіка дослідження зумовила **структуру дипломної роботи**: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел із 67 найменувань. Загальний обсяг – 67 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ДІАЛЕКТНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Діалекти Англії: сутність та типологія

Діалекти як територіальні та соціальні варіанти мов є предметом вивчення мовознавців різних національних шкіл. Вони вивчаються дуже давно та плідно. Тим не менш деякі аспекти цього явища все ще залишаються невивченими. Сам термін «діалект» є центральним поняттям діалектології як науки. В історії вивчення діалектів погляди на це поняття, на принципи його виділення та структурні ознаки значно відрізнялися в різних діалектологічних школах та в різних історичних епохах.

Дослідження в галузі діалектології починаються набагато раніше XIX ст. але більшість праць з'являється саме у цей період. Існує багато думок з приводу того, де саме зародилась діалектологія. В. М. Жирмунський у своїй книзі “Німецька діалектологія” [Жирмунський 1956] наголошує, що виникнення наукової діалектології пов'язують з Німеччиною. Причиною цього є достатньо підготовлений науковий фундамент в галузі мовознавства. Перш за все – книга основоположника німецької діалектології Й. А. Шмеллера “Діалекти Баварії в граматичному аспекті” [Schmeller 1877] (початок XIX ст.) в якій міститься систематичний опис тогочасних діалектів.

Романська діалектологія, як повноцінна наука формується лише наприкінці XIX ст. – початку XX ст. і пов'язана з іменами таких видатних вчених, як Гастон Паріс, Жюль Жильєрон та Поль Мейє. Романські діалектологи вважають, що немає чітких меж між діалектами. На їхню думку реально існують лише кордони окремих діалектних явищ та їх проекції на карті. Ця думка зумовлює появу численних діалектичних атласів.

Вітчизняна діалектологія, спираючись на досягнення лінгвістичної

географії (розділу мовознавства, який вивчає територіальне поширення мовних явищ та їх кордони) визнає діалект як реально існуючий різновид мови [Ахманова 1966, Євтушок 1996, Коготкова 1970]. Так, Р. І. Аванесов, висунув теорію діалектної мови та діалектних відмінностей, яка спирається на чіткий синхронно-системний підхід. На перші десятиріччя другої половини ХІХ ст. припадає початок визначення української діалектології як окремої наукової дисципліни (праці О. О. Потебні, К. П. Михальчука та ін.) [Берштейн 1994, с. 28].

Не зважаючи на те, що термін діалект у багатьох вчених трактується по різному, при тлумаченні цього поняття, хотілося б виділити окремі основні ознаки діалекту. На думку О. І. Лужаниці до них відносяться:

а) системна ознака: кожен діалект відрізняється від інших синтаксичними, лексичними, граматичними і фонетичними особливостями, тому він являє собою окрему форму існування мови;

б) умови його походження: на відміну від літературної мови, що формується в процесі нормалізації мови, діалект залежить від природної еволюції мови;

в) функціональна ознака: не зважаючи на те, що в рамках мовної ситуації діалект обмежується побутовою комунікацією, в діалектній ситуації він вживається практично у всіх сферах спілкування;

г) соціальна: діалект являє собою засіб комунікації певної частини суспільства, яка є соціально детермінованою (ця ознака не так суттєва для початкової стадії діалектної ситуації, а обов'язкова в рамках мовної ситуації);

д) територіальна ознака: кожен діалект має певні межі поширення (для мовної ситуації дана ознака є другорядною, в той час, як в діалектній ситуації вона є домінуючою серед інших відмітних ознак) [Лужаниця 2011, с. 35].

Разом з тим, як в діахронії, так і в синхронії, дуже важливою властивістю діалекту є його мінливість. В синхронії це спостерігається у наявності внутрішньої діалектної варіативності в межах кожної мовної (діалектної) ситуації, Коли діалекти змінюють свої ознаки та

трансформуються в ході еволюції спостерігається мінливість діалектів у діяхронії [Лужаница 2011, с. 36].

Сучасні соціальні та територіальні діалекти відрізняються високою стійкістю у часі. Навіть спостерігається, що діалекти проявляють тенденцію інкорпорування в літературну мову. Наприклад, у Великобританії відзначено поширення Estuary English, діалекту південно-східної частини країни (графства Кент, Ессекс, Сассекс, Суррей), який помітно впливає на літературний британський варіант мови. Цей вплив, на думку Д. Крістала, обумовлений двома соціальними тенденціями: з одного боку, підвищенням соціального статусу колишніх носіїв діалекту кокні, з іншого, – прагненням середнього класу до уживання більш демократичних мовних форм на противагу мові істеблішменту [Crystal 1995, с. 67]. В результаті можна констатувати демократизацію мовної політики багатьох країн західного суспільства.

Узагальнюючи досягнення лінгвістів, треба відмітити, що діалекти – поняття варіативне та мінливе, більш того, культурно обумовлене. Традиційно, виділяють два види діалектів: територіальні та соціальні. Оскільки об'єктом дослідження даної роботи є територіальні діалекти, тому проблематика соціальних діалектів далі не розглядається.

Тлумачення поняття територіальний діалект відрізняється широтою визначення, критеріями, які покладені у дефініції, історичними типами діалектів, підходом до вивчення діалектів у цілому. Так, словник лінгвістичних термінів Т. В. Жеребило описує це явище коротко, лаконічно і зрозуміло: «Територіальний діалект – діалект, що використовується частиною народу, що живе на одній території» [Жеребило 2010, с. 316]. Але це визначення повною мірою не розкриває значення даного концепту. В. Ю. Михальченко дає більш розгорнуте визначення: «Територіальний діалект – форма існування мови, що характеризується територіальною обмеженістю, а також обмеженістю сфер вживання, яка протиставляється іншим діалектам і літературній мові. Кожен територіальний діалект являє собою системне

мовне утворення, що має більші чи менші відмінності фонетичного, граматичного, лексичного, словотвірного характеру. Територіальні діалекти в класичному розумінні відображають насамперед розподіл мови за територіальним (географічним) принципом» [цит. за Михальченко 2006, с. 234]. З вищесказаного можна зробити висновок, що територіальний діалект не є частиною літературної мови, а навпаки протиставляється їй. Також територіальний діалект є основним різновидом мови, яка має свої територіальні обмеження і користування.

В ході досліджень щодо типізації англійських діалектів, О. І. Лужаниця у своїй роботі зазначає, що сучасна лінгвістична ситуація Англії характеризується співіснуванням декількох видів діалектів, які протиставляються дослідниками за такими критеріями: часовому, структурному, соціофункціональному, просторово-культурному [Лужаниця 2011, с. 63].

Відповідно до часового критерію, діалекти Англії поділяються на традиційні діалекти та сучасні або превалюючі.

Під традиційними діалектами розуміються діалекти, що використовуються у віддалених районах країни, периферії, представники старшого покоління, неосвіченою частиною населення. Вони представляють релікти старих діалектних форм, що використовувались в повсякденному використанні та поширені у середньовічний та новоанглійський період та відповідають тому, що найчастіше мають на увазі під поняттям «діалект» [Gilliéron 1963, с. 30].

Під превалюючими (сучасними) діалектами розуміються сучасні, видозмінені діалектні форми, які виникли в результаті невіліровки діалектних ознак і, з одного боку, представляють поєднання стандартних та нестандартних англійських діалектів, а з іншої – залишкові форми територіальних діалектів, що відрізняються від літературної мови орфоепічними особливостями.

Згідно зі структурним критерієм, в Англії виділяються «справжні»

діалекти та змішані діалекти, генетично однорідні та генетично неоднорідні [Лужаниця 2011]. Ці два типи мають як мінімум два історичних види: генетично однорідні діалекти – племінні, територіальні та сільські, а генетично неоднорідні діалекти – міські койне та міські діалекти. діалекти Великобританії за структурною ознакою та походженням розподіляються на

Перший структурний тип трактується, як діалект, в ході формування якого спадкоємність мовних станів не порушується потужними впливами, що приводять до змішання і / або заміщення природно сформованих елементів, структур і зв'язків аналогічними формами інших варіантів. Типологічною характеристикою діалектів цього періоду виступає етнічна ознака – приналежність до народності. Ці діалекти традиційно є базою для заснування будь-якої національної мови і знаходяться у стосунках опозиції з іншим його варіантами.

У період формування національної мови характеристики генетично однорідних діалектів зазнають певних трансформацій й, серед яких – звуження функціональних особливостей і зміна потенційних носіїв варіантів, а також зміна ареалу розповсюдження в рамках традиційної території. Саме ці зміни дають поштовх для формування двох нових форм варіативності – міського койне і літературної мови. Формування міського койне призводить до закріплення сфери функціонування діалекту за сільською місцевістю.

В сучасний період традиційні діалекти, тобто генетично однорідні, переростають в інший хронологічний тип, що трактується в рамках терміну «сільські діалекти».

Діалекти другої категорії часто порівнюють з переважаючими діалектами, оскільки вони представляють сполучення елементів діалекту та літературної мови.

Соціокультурний критерій передбачає диференціацію діалектів, що детерміновані такими показниками, як сфера використання діалекту та індивідуальні характеристики носіїв діалекту. Згідно першому критерію, діалекти Англії протиставляються на стандартний англійський – діалект, що

використовується на рівні офіційного спілкування та власне діалекти – ідіоми, що функціонують у неофіційному спілкуванні.

Другий структурний тип діалектів, – генетично неоднорідні діалекти (міські койне та міські діалекти). Вони зароджуються лише в XVст. Основна їх відмінність від генетично однорідних обумовлена особливостями еволюції, тобто порушенням спадковості мовних станів. Цей процес відбувається через значні зовнішні впливи, що мають місце в ході формування таких діалектів, а також обумовлюються зміною середовища їх функціонування.

До умов генезису генетично неоднорідних діалектів можемо віднести такі фактори, як активна міграція населення з подальшим порушенням мовного та культурного контакту [Kerswill 2005, с. 1024]; тривале вживання як мінімум двох взаємозрозумілих варіантів [Seth 2007, с. 223]; оптимізація процесу комунікації шляхом відбору мовних засобів і структур, що відповідають наступним вимогам: престижність, прозорість семантики, структурна простота, затребуваність, унікальність, поліфункціональність.

Протягом розвитку національної мови (на основі міського койне Лондона) діалект даної території отримує вищу ланку в ієрархії мовних варіантів в рамках більш великої мовної сутності – національної мови. Вона визначається як соціофункціональними, так і системними параметрами. Крім цього, в даний період система діалектів зазнає великого впливу з боку того варіанту, якому надають більшу перевагу. З точки зору соціофункціональних особливостей діалекти починають асоціюватися з більш низькими формами вербальної комунікації, оскільки їх використання обмежується переважно сільським неосвіченим населенням.

Під просторово – культурним у дослідженні О. І. Лужаниці розуміється давно усталена в англійському мовознавстві диференціація діалектів залежно від місця функціонування: діалекти сільської або міської місцевості.

В ході цього дослідження були вивчені типологічні особливості кожного з запропонованих лінгвістами типів та був зроблений висновок, що мова йде не про декілька типів діалектів, а про два: традиційні територіальні діалекти

(сільські діалекти) та сучасні превалюючі діалекти (міські діалекти) [Лужаниця 2005].

Як показують дослідження з різних галузів діалектології та культурології, вивчення діалектів дає невичерпний матеріал не тільки для проникнення в найглибші витoki мови, її історичне минуле, але і дозволяє без упередженості і однобічності оцінити і зрозуміти особливості становлення і розвитку літературної норми, а також мовних варіантів, що виникли за межами основної території розповсюдження мови. Аналіз діалектних одиниць відкриває можливість зрозуміти не тільки так звані «відхилення» від правил вимови та граматики, а й самі ці правила, і може служити міцною основою для дослідження становлення і розвитку значень слів.

1.2 Основні тенденції розвитку діалектів Англії

Як було зазначено вище, не зважаючи на те, що розвиток мови відбувається згідно спільних тенденцій, в різних країнах складаються різні соціально-історичні умови, які зумовлюють унікальність кожної мовної ситуації.

Процес розвитку мови здебільш протікає без різких змін, тому можемо вважати, що будь-яка періодизація не має чітких меж. Вони є умовними і їх завжди пов'язують з тією чи іншою історичною подією. В першу чергу історія англійської мови органічно пов'язана з історією країни і тому традиційно її прийнято ділити на три періоди: староанглійський або англосаксонський, середньоанглійський і новоанглійський [Расторгуєва 2003, с. 49].

За такими періодами розподіляє мову і Генрі Світ, але на його думку в основі має бути покладений морфологічний принцип, а не історичний. Таким

чином, перший період характеризується наявністю повних в звуковому відношенні словозмінних афіксів. В основу другого періоду покладено наявність фонетично ослаблених словозмінних афіксів. І нарешті основною характеристикою третього періоду Генрі Світ вважає відсутність словозмінних афіксів взагалі [Sweet 1990, с. 52].

Такий розподіл розвитку мови, а разом з нею і діалектів є традиційним, але не всі дотримуються його. На рахунок цього є й інші роздуми. Так, наприклад, вважається, що періодизація розвитку англійської мови має включати в себе не тільки зовнішні фактори впливу, але й внутрішні зміни в мові також. До зовнішніх ми відносимо історичні події, які вплинули на мову. До внутрішніх причин слід віднести внутрішньомовні тенденції розвитку системно-структурної організації англійської мови. Їх початок було покладено ще в найдавніших станах мовної діахронії. Ці факти дають нам можливість поділити її розвиток не на три, а вже на сім періодів. Одним із представників такого розподілу є Т. А. Расторгуєва. Періоди розвитку англійської мови в її роботі відрізняються один від одного мовною ситуацією та характером лінгвістичних змін:

1. Ранній староанглійський або Дописемний період (V – VIIIст.)
2. Староанглійський або Писемний період (VIII – XIст.)
3. Ранній середньоанглійський період (XI – XIVст.)
4. Середньоанглійський або Класичний середньоанглійський період (XIV – XVст.)
5. Ранній новоанглійський період (XV – XVIIст.)
6. Період нормалізації, Епоха коректності або Неокласичний період (XVII – XIXст.)
7. Пізній ново англійський період або Сучасний англійський період (XIX – ...) [Расторгуєва 2003, с. 54].

За результатами дослідження О.І. Лужаниці генезис діалектів Англії декілька відрізняється від розвитку літературної мови та проходить наступні 6 етапів:

Доанглійський період, (до V ст.)

Германський період, етап формування народності (традиційно – староанглійський період (V – XI ст.)

Норманський період, етап період двомовності (традиційно – середньо англійський період (XI – XV ст.)

Індустріальний період (XV – XVIII ст.)

Імперський період (XVIII – середина XX віку)

Інформаційний, глобальний період (середина XX віку – теперешний час) [Лужаниця 2011].

Критеріями виокремлення цих етапів є соціокультурний та історичний аспекти, лінгвістичний аспект (мовний), географічний аспект.

За даними дослідниці, перший період розвитку є прелімінарним, який формує підґрунття та умови для генези англійських діалектів та національної мови Великої Британії у цілому. Мовна ситуація цього часу складається з співіснування мов кельтів, іберійців, латинців. Всі вони не належать до германської групи мов, які є основою творення англійської мови. Але вони залишили свій вклад у формуванні англійської мови та її діалектів. Це відображається, наприклад, у наступних запозиченнях:

1) кельтські (зазвичай власні назви) – Кент (*canti* або *cantion*), Девоншир (від назви племені *dumnonii*), Корнуел (*Cornubian Welsh*), Камбеоленд (*Cymry* – земля Кимрійців або Бритонців);

2) латинські – *port* (harbor, gate, town) з латини *portus* та *porta*; *mînt* (mountain) з латини from *mons*, *montem*; *torr* (tower, rock) з латини *turns*, *wîc* (village) з латини *vîcus*.

На другому етапі діалекти виступають в якості єдиної форми комунікації у всіх існуючих сферах діяльності племені. За основну типологічну характеристику в цей період можемо взяти етнічну ознаку, тобто приналежність до народності. По мірі свого розвитку діалекти стають єдиним способом комунікації на всіх територіях проживання народності. Цілісність і обмеженість вживання діалекту жителями певної території є основним

фактором диференціації діалектів, в той час, як структурні та функціональні ознаки не змінюються.

В цій час спостерігаються ряд мовних контактів з скандинавами, що відображається на мовній системі діалектів Англії. Найвідомішим є запозичення займенників множини *þa (they)*, *þara (their)*, *þoem (them)*. Серед слів у діалекти запозичуються такі слова як: *husband, fellow, thrall, hustings, wrong, call, egg*, тощо.

З 1066 країна стає поділянню на 2 частини. Північ ще залишається під германсько-скандинавським контролем. У цей період у літописах з'являються наступні слова скандинавського походження: *knife, root, rag, score, snare, skin, haven, die, hit, take, crooked, they, them, their*. У XII сторіччі - *anger, awe, aye, bait, band, bloom, bull, fro, gain, guest, hail, ill, kid, loft, low, meek, raise, root, scare, skill, sleuth, thrive, till, wing*, тощо.

На 3 етапі на півдні після завоювання Англії норманами в країні настає період двомовності, коли одночасно функціонували англо-саксонські діалекти германського походження та діалект французького походження – норманський.

У цей період лексична система англосаксонських діалектів розширюється за рахунок запозиченої лексики з норманського діалекту, наприклад, *arris* – вирівнювати рубанком, робити плоским, *paise* – зважувати, піднімати важелем, *foison* – достаток, сук дерева, трави, *fruggan* – сук, віник, різка, *hott* – кошик для перенесення гною.

На географічній мапі розділення діалектів у даний період можна простежити зріст діалектних розбіжностей між діалектами півночі (північний діалект) та півдня Англії (південний, східний та західний діалекти). При цьому центральна область (мідлендський діалект) стає ніби «мостом», що з'єднує крайні точки: діалекти східно-центральної області за своїми мовними рисами тяжіють до північних діалектів, у той час як західно-центральні – до південних [Vaugh 1963, с. 106]. Ця різниця пояснюється впливом на діалекти, з одного боку, скандинавських діалектів на північному сході Англії, з іншого,

- норманського діалекту на півдні [Ярцеа 1985; Ekwall 1917] і може бути проілюстровано 4 варіантами фрагмента вірша *The Prick of Conscience* (XIV ст), написаного на чотирьох англосаксонських діалектах [Skeat 1912, с. 134-135]:

Східний діалект

He schal saye thanne rygt to cristene
man

Was neuer non be-fore his tyme be-gan
Bote falsly crist he wol hym calle

Північний діалект

He sall say yat right cristen man

Was neuer be-fore yis tyme began

Bot fals anticristes he sall yaim call

Західний діалект

He shal saie þat no cristene man

Was bifore þat his tyme began

And falce cristene he shal hem calle

Південний діалект

He schal sieþ þt no cristen man

Neuere by fore hys tyme by-ganne

Bote false antecristes he schal hym

kalle

На 4 етапі, періоді становлення нації і формування національної мови (XV століття), сутнісні характеристики діалектів зазнають певних трансформацій, а саме – звуження функціональних особливостей і зміна потенційних носіїв варіантів. І не менш важлива трансформація – зміна ареалу розповсюдження в рамках традиційної території. Дані зміни призвели до формування двох принципово нових форм варіативності – міського койне і літературної мови. Перша в більшій мірі пов'язана з розвитком великих міст і обумовлена змінами умов проживання населення, а також особливостями виробничої діяльності в промислових регіонах. Через вище зазначений факт,

головною сферою функціонування діалекту стає сільська місцевість.

Нажаль писемних даних стосовно змішаних форм цього періоду нема (бо вони лише починають зароджуватися). Щодо діалектів сільської місцевості, то вони продовжують розвиватися за допомогою дії словотвірних механізмів, наприклад суфіксації – *win-some, tew-some, kyst-y, buird-ly, sack-less, flecker-ed* та конверсії – *thirl* – діра, отвір/продірявити, *lake* – іграшка / грати, *lofe* – пропозиція, вибір / пропонувати, виставляти на продаж, *wed* – пари / укладати пари, *wale* – вибір / вибирати. Ці процеси призводять до збільшення синонімії, прикладами якої можуть бути такі пари слів: *fold/mold* – земля; *hire/mede* – винагорода, зарплата (північний діалект); *clued/knarre* – скеля (південно-східний мідленд).

Розвиток диференціації на лексичному рівні найбільш проявляється у географічних синонімах та фонетичних варіантах слів. Прикладами першого можуть бути такі пари слів:

- *praise, glory*: східний мідленд – *loff*/південно-східний мідленд – *heringe*
- *feed, eat*: східний мідленд – *fedel*/ західний (Кент) – *eoten*
- *child*: східний мідленд – *wennchell*/ північний – *bairn*
- *fellow*: західний (Кент) – *uelaoe*/ північний – *felow(e)*
- *bliss, joy*: західний (Кент)- *blisse*/ південно-східний мідленд – *sele*
- *behind*: північний – *ahind*/ південно-східний мідленд – *bi-hinde*
- *chatterbox*: західний мідленд – *rikelot*/ північний – *blatherskite*

Прикладами фонетичних варіантів слів є:

- *people*: східний мідленд – *folk*/ західний (Кент) – *uolk*
- *sorrowful*: східний мідленд – *drery*/ північний – *dreri*
- *lord*: східний мідленд - *laferrd*/ західний (Кент) – *lauerd*
- *night*: східний мідленд – *nihht*/ північний – *neet*
- *learn*: західний (Кент) – *lyerny*/ північний – *lere*/ південно-східний мідленд – *leyarn*
- *dish*: західний (Кент) – *mes*/ південно-східний мідленд – *mess*
- *reason, intelligence*: західний (Кент) – *scele, scele*/ північний – *semly*,

skille

- *chamber, dwelling*: північний – *boure*/ південно-східний мідленд – *bur*.

5 етап це період розцвіту англійської нації, укріплення літературної мови як стандартного мовлення на офіційному рівні. Лінгвістична ситуація цього періоду характеризується поєднанням мовних парадигм традиційних діалектів, міських діалектів, літературної мови. При цьому демографічно та комунікативно домінуючими варіантами виступають міські діалекти, а сфери та середовища використання традиційних діалектів зменшується. Основними чинниками діалектної диференціації виступають просторово-культурний, соціальний та територіальний.

Лексичні особливості традиційних діалектів широко представлені лексикографічними джерелами [Upton 1996] та письмовими пам'ятниками. Аналіз діалектного лексикону дозволяє відзначити такі особливості:

синонімію, яка представлена:

- абсолютними синонімами: *won, howf* – жити; *harle, fadge* – йти повільно, важко; *meech, nim* – красти; *sneel, shy* – холодний, пронизливий; *stoupe, soa* – цебро; *wight, spack* – енергійний; *ban, bate* – проклинати, лаятись;

- ідеографічними синонімами: *merth* – достаток / *foison* – достаток; *bach, batch, bage* – яр / *graft* – заглиблення у землі; *cower* – збанкрутувати / *shonker* – позбутися коштів для існування;

- стилістичними синонімами: *pitmen* (нейтральне) / *cranky, howky* (стилістично забарвлене) / *pit-yakkor* (вульгаризм) – шахтар;

антонімію, виражену:

- контрарними антонімами: *bauch, baugh, baff* – слабкий / *wandle* – сильний / *bruntling* – який має надлишок фізичної сили;

- комплементарними антонімами: *keb* – стара вівця / *gimmer* – молода вівця; *gled* – розумний, кмітливий / *hauving* – дурний; *tammock* – упорядкувати / *side* – привести в безлад; *rally* – швидко йти, поспішати / *fadge* – йти насилу, повільно;

- векторними антонімами: *addle, udall, odal* – розквітати/*daver* – в'янути;

teen – нещастя, біда / *blee* – щастя, радість; *reck* – невеликий кошик / *leap* – великий кошик;

енантиосемію:

chill – трохи підігріти, охолодити; *crank* – дурний, розумний; *rossel* – визріти, дозрівати, в'янути; *side* – широкий, вузький; *teet* – спритний, повільний; *ray* – одягати, роздягати;

омонімію:

guet – ворота, вулиця; *haber* – овес, базікати нісенітницю, кастрований олень; *tatmock* – шматок їжі, людина у якого поганий апетит; *hake* – метушня, кімната, безцільно блукати, підслуховувати, дражнити, викрадати, красти, штовхати, бодити.

Як уже зазначалося, відсутність до другої половини ХХ століття досліджень з діалектів, поширених у міських центрах, не дозволяє проаналізувати особливості лексики міських діалектів цього періоду.

На 6 етапі лінгвістична ситуація на Британських островах характеризується співіснуванням на її території трьох форм існування мови: літературної та двох видів діалектів. Офіційно перший варіант є престижним, тоді як діалекти ні. Тем не менш, престиж діалектів підтримується їхньою прихованою пропагандою в літературі та засобах масової комунікації: з середини 70-х років діалектну мову починають використовувати на радіо та телебаченні і навіть на BBC [Лужаниця 2011, с. 82], в кіно та теленовелах (*Coronation Street*, *Auffiedrsehen Pet*, *East-Enders* та ін), дія яких чітко локалізована. Переорієнтація у вживанні варіантів відбувається також внаслідок іншого процесу – глобалізаційного, що викликає соціальний протест. Серед причин виникнення антиглобалістських настроїв відзначимо як універсальні, властиві всім країнам, і характерні лише для Великобританії. До першої категорії належить втрата локальної ідентичності цілих країн і втрата самобутності їхньої етнокультури, що призводить до радикальної форми – до націоналізму чи фундаменталізму, у помірній формі – до зростання самоусвідомлення етнічних меншин [Лужаниця 2011, с. 94] та

інших соціальних груп, їхньому відродженню на локально-груповому рівні [Wales 2002, с. 232] усередині кожної держави. До другої категорії слід віднести (1) особливості англійського національного менталітету, який ґрунтується на історичному антагонізмі англійців по відношенню до материка (на рубежі століть він найвиразніше проявився у тривалому небажанні Великобританії вступати до Європейського союзу та вводити єдину для даного адміністративного поділу валюту – євро), а потім в Брекзїті; (2) практична відсутність можливості самоідентифікуватися за мовною ознакою через трансформацію англійської мови у *lingva franca* – мову міжнародного спілкування.

Як показує емпіричний аналіз, у діалектних системах, з одного боку, ряд лексичних елементів діалектів переходить у розряд архаїзмів (наприклад, *lathe* – сарай, комору; *wick* – село, невелике місто) та історизмів (наприклад, *carl* – селянин; *skeel* – дерев'яне відро *lea* – коса для зрізання трави; *kelp* – гак для горщиків у печі). З іншого боку, спостерігається сильний вплив на діалекти літературної мови, що створює враження поступового відмирання діалектів. Разом з тим, глибший аналіз показує, що контакт літературної мови та діалектів може бути якісно різним.

В одному випадку літературна мова не входить у системні відносини з діалектами, а відсуває їх на периферію, поступово витісняючи діалект із повсякденної комунікації. При цьому найбільш стійкі діалектні елементи проникають у систему літературної мови у вигляді внутрішніх запозичень і розглядаються в ній як діалектизми, які, хоч і створюють системні опозиції, власними силами вже не уявляють цілісних систем. В іншому, мовний контакт літературної мови та діалектів призводить до складних системних відносин, що відбуваються в результаті зіткнення двох систем, при яких літературна мова, стикаючись із системою діалекту, не руйнує його систему, а адаптується під неї та частково видозмінює, що природно при мовних контактах. І тут елементи літературної мови розглядаються як частина діалектної системи, що запозичені з літературної мови.

Самі діалекти демонструють надзвичайну стійкість у часі розвиваючись та трансформуючись навіть у XXI столітті. Тенденції та сутність цих змін буде досліджено у другому розділі.

1.3 Шляхи та способи поповнення лексичної системи англійських діалектів

Словниковий склад мови, її лексико-семантична система має тенденцію до постійної трансформації та оновлювання.

За даними дослідників, шляхи мовних змін діляться на зовнішні та внутрішні. До перших належать мовні контакти, при яких спостерігається інкорпорація іншомовного елементу у нову лексичну систему – процес запозичення. До другої категорії відносять зміни, які трапляються всередині мовної структури. Нові лексичні одиниці, інновації є результатом розвитку на семантичному та власне лексичному рівнях мовної системи за допомогою традиційних та усталених способів – словотворенням та семантичною деривацією. Діалекти, будучи частиною загальнонаціональної мови мають спільний з нею характер розвитку (особливо коли це стосується змін на внутрішньому рівні) на підставі належності до мови одного типу. Розглянемо типові шляхи та способи поповнення лексичної системи англійської мови, та діалектів зокрема, більш детально.

Запозичення слів з інших мов. Запозичення лексики є наслідком взаємодії народів у таких сферах, як: економічна, політична, наукова та культурна. Найчастіше запозичені слова потрапляють у мову, як засіб номінації нових речей і висловлювання раніше невідомих понять. Запозичені слова можуть також бути синонімами для вже відомих предметів і явищ, як це було у випадку зі скандинавськими запозиченнями. Основними

джерелами збагачення словникового складу є мови германської (німецька, голландська, скандинавські мови) та романської (латина, французька) групи.

Запозичення є одним із найважливіших шляхів поповнення лексичного складу англійської мови. Крім цього це невід'ємний елемент мови, який служить ресурсом для нових коренів, словотвірних елементів та точних термінів. Нараховується велика кількість запозичених елементів в англійській мові, хоча точно підрахувати майже неможливо, через неперервне збільшення кількості елементів, які з'являються в мові й через властивий для англійської мови процес асиміляції [Гарбовський 2007, с. 22].

Існує багато класифікацій запозичень, які були запропоновані на різних етапах розвідку лінгвістичної науки. За джерелом запозичень науковці виокремлюють майже усі європейські мови, але найпродуктивнішими вважаються латинська, французька та скандинавські мови.

Латинські запозичення охоплюють два часових періоди. Перший (до 800 року) належить до часів, коли племена англів, саксів, ютів та фризів, ще до переселення на Британські острови, мали торгові та військові контакти з римлянами. До таких слів відносять: port – portus порт, wall – мерс. Цей шар запозиченої лексики був повністю асимільований та склав основний словниковий фонд англійської мови. Другий період пов'язаний із поширенням християнства. До запозичень належать релігійні терміни, наприклад: altar (altare). Крім того, у цей період в англійську мову входить досить багато латинських слів, що пов'язані з городництвом та садівництвом та позначають предмети повсякденного побуту [Арнольд 2012, с. 235].

Французькі запозичення з'явилися в англійській мові до Норманського завоювання Англії і особливо посилювалися під час правління короля Едуарда в першій половині XI століття. Результатом нормандського завоювання стало підвищення впливу французької мови на словниковий склад англійської. На думку вченого Л. Сміта, вплив норманського завоювання Англії був настільки значним, що повністю змінив всю англійську мову [цит. за: Секірін 1964, с. 42]. Основною причиною появи багатьох запозичень вчені

вбачають у тогочасному пануванні норманів у політичній сфері Англії. Іншою причиною розповсюдження французької є зміна політичних умов, що стали наслідком завоювання Англії норманами та не сприяли збереженню чи розвитку англійської писемності та літературної лексики.

Французькі запозичення поділяються за сферою діяльності, до якої вони належать. Спостерігалися зміни лексичного складу в термінології адміністративно – державного управління (наприклад, *administer, state*). Крім цього відбулося розширення військової термінології (наприклад, *army, navy*). Французький вплив чітко проявляється у сфері юридичної термінології (наприклад, *assizes, coroner*). Термінологія пов'язана з професіями та ремеслами поповнилася такими словами: *baker, fisherman, miller, shepherd* и *shoemaker* [Секірін 1964, с. 122].

Останнім з основних джерелом запозичення є Скандинавська мова. Вплив скандинавських мов пов'язаний із завоюванням Англії скандинавами впродовж IX–XI ст. Через схожий рівень суспільно-економічного та культурного розвитку мов, з'явилися слова, що позначали вже існуючі предмети та явища. Оскільки, англійська та скандинавські мови входять до спільної німецької групи мов, це дає змогу мовцям розуміти мови один одного. У словниковий склад англійської мови, насамперед увійшли такі частини мови, як: іменники, дієслова та прикметники. Розподіл їх на тематичні групи важко через дуже велику різноманітність: *fellow, anger, fit, har, hit, leg та інше* [Смірнитський 2011, с. 246].

Словотвір. Найпродуктивнішим елементом внутрішнього способу творення нових слів є словотвір. Словотворення це процес утворення нових слів за допомогою морфологічних властивостей структури мови – афіксів (суфіксів, префіксів), за допомогою конверсії, скорочення, основоскладання, тощо. Найпоширенішими засобами словотвору в сучасній англійській мові є суфіксальний та префіксальний спосіб словотвору.

Афіксація – це морфологічний спосіб словотвору, у якому нові лексичні одиниці утворюються шляхом поєднання морфем, які змінюють

значення слова. В сучасній англійській мові актуальними є два способи афіксального словотворення, а саме: префіксація і суфіксація. Суфіксація полягає в приєднанні суфіксів до коренів та основ, наприклад суфікси іменників: *-age*, *-ance/-en-ce*, суфікси прикметників: *-able/-ible*, суфікси числівників: *-teen*, *-ty*. суфікси дієслів: *-ate*, *-er* [Арнольд 2012, с. 121–123]. Префіксація – це додавання афіксу перед словотвірною основою. Продуктивні англійські префікси представлені такими афіксами: *after-*, *be-*, *by-*, та інш. До запозичених префіксів належать такі, як: *a-*, *ab-*, *ad-*, та інш. [Льїна 2012, с. 20–21].

Конверсія – це спосіб словотвору, при якому нове слово утворюється шляхом переходу основи в іншу парадигму без зміни у вимові та написанні. Зазвичай нова лексема належить до іншої частини мови та відрізняються граматичним значенням, словозмінною парадигмою та синтаксичними функціями в реченні. Найбільш характерні та найбільш вивчені конверсивні пари іменник-дієслово, дієслово-іменник [Арнольд 2012, с. 136]. Наприклад: *colour* (колір, фарба) – *to colour* (фарбувати), *fire* (вогонь, пожежа) – *to fire* (запалювати, підпалювати), *version* (версія) – *to version* (створювати нову версію), *leaflet* (листівка) – *to leaflet* (випускати листівки), *butterfly* (метелик) – *to butterfly* (гуляти без мети по місту).

Скорочення – це зменшення певної кількості фонем або морфем у словах та словосполученнях, без зміни їх лексико-граматичного значення. Результатом процесу є поява нової номінативної одиниці або ж варіанту вихідної одиниці. У сучасному англійському словотворі виділяють три сновні типи скорочення, такі як: усічені слова (*phone* – *telephone*), ініціальні аббревіатури (*USA* the United States of America), телескопізми (*Telecast Television* + *Broadcast*) [Льїна 2012, с. 45–47]. Надані типи мають важливе місце в сучасній англійській мові та є досить продуктивними способами словотвору.

Оснвоскладання – це спосіб словотвору, при якому нові лексичні одиниці утворюються шляхом поєднання двох чи більше основ. Складні

слова займають понад одну третину всіх новоутворень у сучасній англійській. Складні слова в англійській мові в основному складаються з основ різних частин мови, з'єднаних без будь-яких змін. Наприклад, *headache* (головний біль), *blackboard* (класна дошка), *makepeace* (миротворець).

Традиційно виділяють три типи утворення слова, а саме: нейтральні, морфологічні та синтаксичні. Нейтральні сполуки включають у себе процес складання, який реалізується без сполучних елементів. Морфологічні сполуки представлені словами, які мають дві складні основи з'єднані за допомогою голосного або приголосного. Синтаксичні сполуки представлені словами, які утворились із сегментів мови, зберігаючи у своїй структурі численні сліди синтагматичних зв'язків типів мовлення: артиклі, прийменники, прислівники [Шамаєва 2010, с. 22–25].

Словоскладання являє собою продуктивний спосіб словотвору за допомогою поєднання двох або більше основ [Арнольд 2012, с. 107]. У процесі утворюється просте за своєю структурою слово, оскільки частини слів, що поєднуються не є морфемами (напр. *smaze* < *smoke* + *haze*). Слово яке утворилося шляхом поданого типу словотвору є простим за своєю структурою тому, що морфемами в складі відсутні. Телескопія характерне явище для сленгу, професійних жаргонів та інші.

Семантична деривація. Семантичний розвиток слова є одним із найпродуктивніших шляхів розвитку лексики. Головною метою семантичного способу словотвору є утворення, не лише нових слів, але й переосмислення вже наявних значень, на відміну від морфологічного способу словотвору.

Г. Пауль виділив наступні види семантичних змін, які лежать в основі семантичної деривації:

1. Звуження значення, або спеціалізація, як наслідок звуження обсягу та збагачення змісту поняття.
2. Розширення значення, як наслідок розширення обсягу та спрощення змісту значення.

3. Перенесення значення за допомогою схожості, асоціативних зв'язків чи причинно-наслідкових відносин.

4. Інші випадки – гіпербола, літота, евфемізм, пейорація, амеліорація значення, та інші.

Розглянемо найпродуктивніші типи семантичної деривації.

Метафоричне перенесення значення. В. Кодухов уявляє метафору, як перенесення або зміну значення за суміжністю понять. Бо саме мовець самостійно встановлює принципи схожості, які вказують на внутрішню або ж зовнішню схожість концептів. Подібність предметів, завдяки якому займає місце семантична деривація, може стосуватися звуку, кольору, об'єму розміру та іншим характеристикам предмета.

Метафора – це приховане порівняння, яке відбувається шляхом використання номінації одного предмета щодо іншого й окреслення важливої характеристики предмета. Основою самого процесу метафоричного перенесення назви є стереотипи, сприйняття, що є притаманним для діалектичного словника різних народностей (наприклад асоціації, порівняння). Проілюструємо цей процес спільними для багатьох мов тенденціями на матеріалі англійської мови:

- використання найменувань тварин задля позначення людей, яким приписуються властивості тварин: *ass* – 1) осел домашній, ішак; 2) дурень, невіглас; *cow* – 1) корова; 2) незграбна, дурна, набридлива людина; *wolf* - 1) вовк; 2) жорстока, безжальна або жадібна людина; вовк, хижак;

- використання найменувань частин задля тіла позначення різних частин предметів: *head* – 1) голова; 2) верхня частина чогось, крона (дерева); 3) головка (квітка), качан (капусти), колос, волоті (злакових); 4) головка (шпильки, гвинта тощо), капелюшок (цвяхи), обух (сокири); *arm* – 1) рука (від плеча до кисті); 2) ручка, підлокітник (крісла); 3) плече (важеля); кронштейн, консоль; ручка; спиця (колеса); стріла (крана); риг (якоря); ніжка (циркуля); крило (семафора).

Метонімічне перенесення значення. Ще одним надзвичайно продуктивним різновидом семантичної деривації, який спричиняє формування вторинних, похідних значень є метонімічне перенесення. У лінгвістиці метонімія, або ж метонімічне перенесення розглядається як перенесення назви за суміжністю, асоціацією, що відбувається на основі зв'язку предметів у часі та просторі, дії та результату. Важливо, що в процесі метонімічного перенесення відбуваються зміни, не лише в елементі, який зазнає зміни, але й у того, який змінює, оскільки метонімія з'являється в семантичних класах, які майже не мають нічого спільного. Проілюструємо цей процес прикладами: *green* – 1) зелений, зеленого кольору; 2) незрілий, зелений; *ancient* – 1) старий 2) поважний, вибілений сивиною; навчений (роками); *blind* – 1) сліпий, незрячий; 2) призначений для сліпих; *shoot* – 1) стріляти, вести вогонь; 2) потрапляти, вражати, поранити чи вбити; *sit* – 1) сидіти; 2) засідати, проводити засідання; 3) зосереджено займатися, сидіти над чимось).

Звуження значення, або спеціалізація це зменшення семантичного об'єму поняття в процесі історичного розвитку або в контексті мовленнєвого використання, так званий перехід від родового значення слова до видового. Проілюструємо цей процес прикладами. Так, протягом часу змінилася область референції та слова *girl*, яке в середньоанглійський період означало молоду людину будь-якої статі, а в сучасній англійській мові відноситься лише до осіб жіночої статі. Звуження зазнало і значення слова *hound*, яке замість загальної множини собак стало позначати тільки безліч мисливських собак. Аналогічні процеси звуження значень відбулися і в семантиці слів *token* 'знак, символ', *meat* 'м'ясо', *undertaker* 'власник похоронного бюро; підприємець', *deer* 'олень', *coast* 'морський берег, узбережжя', *stool* 'табуретка' та інших.

Розширення значення, або генералізація, це збільшення семантичного об'єму поняття в процесі історичного розвитку або в контексті мовленнєвого використання, так званий перехід від видового значення слова до родового

Проілюструємо цей процес прикладами. Так, слово *cook* до XVI століття вживалося для позначення лише кухарів-чоловіків, нині область його референції включає жінок; *uncle* "дядько" використовується сьогодні не тільки для позначення брата матері (його первісне значення), але також брата батька, чоловіка тітки, тим самим значно розширивши позначається їм безліч людей. Розширення значень відбулося також і в семантиці слів *bird*, *junk*, *album*, *assignment*, *companion*, *butcher*, *picture* та багатьох інших.

Амеліорація та пейорація значення. Амеліорація трактується, як покращення значення та набуття словом позитивних характеристик. Водночас пейорація бере участь у протилежному процесі, а саме відбуваються зміни в погіршенні конотативного значення слова. Базою, як покращення так і погіршення значення лексеми є синкретичність змісту, що є результатом її історичного розвитку, її здібності до накопичення соціального досвіду носіїв. Пейорація, як механізм семантичної деривації має більший ступінь використання порівняно з погіршенням значення.

Наведемо приклади амеліорації. Так, слова ж *knight* 'лицар, витязь', *bard* 'бард, поет', *enthusiasm* 'ентузіазм', *angel* 'ангел', *nice* 'прекрасний', навпаки, покращили свої спочатку нейтральні або несучі негативні конотації значення (також *marshal* 'маршал, обер-церемоніймейстер', *ministr* 'міністр', *squire* 'сквайр, поміщик', *chamberlain* 'гофмейстер', *Tory* 'торі, консерватор', *Whig* 'віг, ліберал', *Methodist* 'методист', *pretty* 'милий, чарівний', *fond* 'ніжний, люблячий' та ін.).

Проілюструємо процес погіршення значення прикладами. Так, слово *knave*, яке замість застарілого значення хлопчик, слуга; обличчя незнатного походження розвило пейоративне, зневажливе значення 'негідник, шахрай, шахрай' в силу зміни конотативного свого змісту, прикметники *sly* 'хитрий, спритний, пронозливий', *cunning* 'підступний, хитрий, лукавий', *crafty* 'також втратили позитивні конотації свого первісного значення 'майстерний, вмільий' (аналогічні процеси в семантиці слів *lust* 'бажання, хіть', *lewd* 'хтивий, розпусний', *immoral* 'аморальний, аморальний', *vice* 'порок, зло', *hus* зухвале,

розпусне дівчисько', *harlot* 'повія, повія', *villain* 'лиходій, негідник', *boor* 'грубий, неотесана, невихована людина', *churl* 'грубіян, невігла' та багатьох інших).

Як показує аналіз, англійська мова, як і інші мови знаходиться в постійній зміні та динаміці. Словниковий склад не є статичним, постійно змінюється і поповнюється новими словами. Діалекти у цьому випадку не є виключенням.

РОЗДІЛ 2

ДИНАМІКА РАЗВИТКУ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ДІАЛЕКТУ ДЖОРДІ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Дотримуючись логіки дослідження, ця глава спрямована на вивчення генезису діалекту Джорді в контексті зміни мовної ситуації в регіоні. Лінгвістичні характеристики аналізуються як похідні від екстралінгвістичних умов, що спричинили сутнісні ознаки вказаного діалекту на різних етапах його розвитку. Лінгвістична складова аналізу, у свою чергу, полягає у виявленні відмінних мовних особливостей діалекту Джорді на лексичному рівні. Особлива увага приділяється аналізу мовної матерії, яка підверглась змінам в ХХІ сторіччі.

Діахронічний розгляд генезису англійських діалектів, виконаний у попередньому розділі, дозволив виявити 6 періодів їхнього розвитку, кожен з яких різниться за комплексом соціолінгвістичних умов, що визначили існування варіантів-діалектів, їх сутнісними характеристиками, функціями. Спільність історичного розвитку англійських територій і генетична близькість діалектів викликали динаміку розвитку діалекту Джорді, яка аналогічна загальнобританській, але не ідентична їй.

Вивчений матеріал дозволяє виділити дві стадії генези лінгвістичної ситуації в графстві: перша охоплює періоди, що визначили формування праснови діалекту Джорді, а саме – нортумбрійського діалекту: (германський, норманський та індустріальний), друга – періоди безпосереднього розвитку діалекту Джорді: (імперський, інформаційний/медійний та глобалізаційний періоди).

Тем не менш, відомо, що історія розвитку англійської мови та її діалектів зокрема, починається ще до міграції на територію Британії германських племен. Досліджуваний нами діалект розповсюджений на південно-західній частині півострова. Розглянемо спочатку передумови його

розвитку до того, к на території його сучасного розповсюдження осіло германське плем'я англів.

2.1 Прелімінарна історія розвитку

Як було вже сказано раніше, історія розвитку діалекту Джорді починається набагато пізніше, ніж генезис мовної ситуації в регіоні. Це зумовлено генетичною відмінністю форм існування мови, які функціонували на певній території – англійських діалектів (германського походження), кельтських діалектів і латині (романського походження).

Так, у залізному віці ця територія була населена кельтськими племенами, відомими як бриганти [Смирницький 2011]. Пізніше територія входить до складу кельтської держави Бригантія.

На лексичному рівні це проявляється в наявності в діалекті Джорді відповідного пласту слів кельтського походження. Цікавим є факт, що кельтські елементи в літературній мові збереглися в основному в топоніміці, тоді як у діалекті Джорді вони представлені і в повсякденному узусі, наприклад: *arles* (*money paid to bind a bargain, earnest money paid to servant on hiring*) ← *arlas* (*earnest money*), *aske* (*a lizard*) ← *asc* (*an addler, a snake*). *brock* (*Celtic broc*) – ‘*badger*’, *cairn* (*Celtic carn*) – ‘*a heap of stones*’.

У 43 році н.е. цю територію заселяють римляни та панують аж до IV сторіччя. Як свідчить аналіз, латинські елементи в діалекті Джорді представлені більш численною групою слів, наприклад: *appren* (*an apron*) ← *mappula* (*an apron*); *hutch* (латина *huchia*) – ‘*a town treasure chest*’, *scribe* – (латина *to write*) – ‘*handwriting*’. Загалом ці елементи проникають у систему діалекту Джорді в результаті контакту кельтських племен на подальших етапах розвитку мовної ситуації, відповідно латинські елементи запозичуються опосередковано.

Якщо кельтські елементи асимілюються в системі діалекту Джорді зі збереженням семантики запозиченої одиниці, то латинські асимілюються як із збереженням значення, наприклад, *cheese* (*caseus* 'cheese') – *cheese*, *corf* (*corbis* 'basket') – *basket*, так і з його модифікацією, наприклад, *blatter* (*blatterare* 'to speak or prattle volubly') – *to talk nonsense*. Багато лексем переходять в діалекті в іншу частину мови: *causey* (*calceata* 'to strap with wheels, to tread') – *a causeway*.

Розглянемо розвиток діалекту Джорді з початку функціонування його праоснови на території британських островів.

2.2 Генезис нортумбрійського діалекту – праоснови діалекту Джорді

Діалект Джорді належить до групи германських мов індоєвропейської сім'ї. Його праосновою є нортумбрійський діалект, який сходить до діалектів англів, одного з германських племен, що колонізували Англію у 5 сторіччі та дали початок формуванню англійської мови як такої.

Германський період. Англи утворюють на вивчаємої території королівство Нортумбрія, яке знаходиться поза сферою зовнішніх впливів та має нестабільні межі. Письмова літературна традиція в королівстві відсутня аж до початку VII століття, тобто до приходу місіонерів, які принесли разом з християнством писемність [Vaugh 1963 с. 354-356] та створили передумови для літературної творчості. В результаті Нортумбрія стає найбільшим культурним центром Англії давньоанглійського періоду [Смірницький 2001, с. 28].

Населення Нортумбрії – англи, переважна більшість яких неписьменна; письмова традиція розвивається, переважно, місіонерами.

Діалект англів є формою повсякденної комунікації та виконує максимально можливий у цих умовах обсяг функцій. Латина виконує

функцію мови для спеціальних цілей. Зона поширення нортумбрійського діалекту є нечіткою, що зумовлено непостійністю ареалу перебування племенів.

Діалект англів є діалектом, що належить германської групі індоєвропейської сім'ї. Відповідно, у ньому представлені індоєвропейські, германські та власні елементи. Прикладами індоєвропейських елементів служать: *avile, bow, bigg, brown, barras, bat, boiley, caa, cheese, chimley, chine, chorch, coo*, німецьких: *booze, bile, borst, buzzems, claa, bairn, bank, bary, beck, bid, bide, blather, breed, brees, brewster, broom, bugger, caad, crack*, власні: *bat, blabb, baist, behint, belaa, bindin, blaa, bleezer, body, bogie, bord, born, brass, bummler, chare, chink, chuck, clag, click, clocker, clog, collier, blair, born, boody*.

Принцип соціального устрою та спосіб життя вікінгів аналогічний англосаксонському, тоді як рівень економічного розвитку завойовників набагато нижчий [Vaugh 1963, с. 45]. Це призводить до того, що, загалом, зміни економічного ладу та життя населення північної частини острова не відбуваються – провінції залишаються переважно замкнутими та «непроникними». Вікінги мають спільну з англосаксами культурну спадщину, звичаї, релігію, більше того, вони володіють близькоспорідненою мовою, що зумовлює порозуміння скандинавами та англосаксами певної частини словника [Skeat 1912, с. 60]. Це також сприяє асиміляції скандинавів у англосаксонському суспільстві [Ярцеа 1985, с. 58]. Вікінги є неписьменними, вони знищують більшу частину монастирів, що перериває письмову традицію Нортумбрії.

Зростання територіальної роздробленості перешкоджає мовній взаємодії, що призводить до диференціації всередині нортумбрійського діалекту. Це, поряд із впливом скандинавського елемента, призводить до зростання мовних відмінностей між нортумбрійським діалектом та діалектами, що функціонують на південній території Британських островів. Основним чинником діалектної диференціації є фактор етно-територіальний.

Згодом скандинавські племена асимілюються з англосаксами; це приводить до зменшення обсягу використання скандинавських діалектів та до поступової асиміляції скандинавських елементів у системі нортумбрійського діалекту [Skeat 1912, с. 18]. При цьому одні елементи проникають у лексикон нортумбрійського діалекту зі зміщенням семантики, наприклад, *biggin (a structure) – a house of a large size*, *bin (bing-r 'heap') – a measure for lead of 8cwt*, *blairin (blaaren 'a roaring loud, applied to children's and vulgar drunken noise') – a roar, a loud children's cry*; інші укорінюються в діалекті в іншій частині мови: *bait (bieta 'to bite') – food tied in a handkerchief*. Скандинавські елементи також входять у систему діалекту із збереженням значення запозиченої одиниці, наприклад, *bigg (bygg) – barley*, *neb (naeb 'a nose') – a nose*.

Згодом скандинавські діалекти припиняють функціонувати на цій території загалом.

Норманський період. В 1242 Нортумбрія приєднується до англійського королівства і опиняється під правлінням норманів. Нортумбрію населяють дві «народності» – англійська (англосаксонська) та норманська.

Суспільний лад норманського періоду характеризується як феодальний, у якому провінції залишаються, переважно, замкнутими, що сприяє зростанню територіальної роздробленості графства.

У цей час зароджується протиставлення півночі Англії південь, що сходиться до географічного розподілу давньоанглійських племен. Антагоністичні тенденції, характерні цього періоду всім регіонам Англії, в Нортумбрії мають подвійну силу [Лужаниця 2011, с. 16] і є наслідком постійного бажання свободи, коріння якої криється в історії регіону та загострюється близькістю Шотландії, яка до 1603 року зберігає політичну та економічну незалежність, а до 1707 року – і юридичну незалежність від британської корони.

Цей період характеризується розбіжністю юридичного і фактичного статусу варіантів, у якому домінуючим у державному масштабі варіантом

виступає норманський діалект, зведений у ранг офіційного. Разом з тим, демографічна та комунікативна потужність норманського діалекту набагато менша, ніж нортумберійського діалекту.

Припинення в німецькому періоді загальної для всієї території Англії англосаксонської письмової традиції та використання на листі на офіційному рівні норманського діалекту французької стимулює розвиток письмової традиції на діалектах [Wales 2006, с. 20-21].

Специфіка життя за феодалного ладу зумовила розширення обсягу мовних відмінностей усередині графства. Незважаючи на відсутність даних щодо гомогенності нортумбрійського діалекту, ми вважаємо за необхідне відзначити, що відмінності, сформовані у наступному періоді, мали зародитися саме у норманському періоді, в якому основним фактором мовного розвитку та ДС виступає фактор територіальний.

На мовному рівні, важливою особливістю даного періоду є контакт діалекту з норманським діалектом французької мови, що проявляється у запозиченні у діалект норманських лексем, які асимілюються в системі нортумбрійського діалекту за двома сценаріями:

а) без семантичного зміщення: *bonny* (*bon, bone*) '*pleasing to the sight*' - *good looking*, *chine* (*chaeine 'chain'*) – *chain*, *chives* (*cive 'wild onion'*) – *wild onion*, *scuil* (*schola 'school'*) – *school*;

б) зі зміною значення запозиченої одиниці: *close* (*clos 'enclosure'*) - *a narrow street*, *mortalious* (*mortel 'subject to death'*) – *drunk to death*, *scribe* (*scribe 'writer'*) – *handwriting*.

Індустріальний період. На даний час на берегах річки Тайн знаходять одне з найбільших родовищ вугілля. Вигідне місце розташування – близькість до річки, що впадає в океан, – стає основою економічного зростання регіону, де згодом розвивається суднобудування та рибальство, судноплавство. Це зумовлює піднесення Ньюкасла (найбільшого міста регіону цього періоду), що стає однією з найважливіших портових міст Англії [Wales 2006, з. 103], при цьому колись дрібні сільські райони в радіусі

16 км річкою Тайн перетворюються на промислові центри. Тайнсайд охоплює перша хвиля міграції, переважно, із сусідніх районів, що здійснюється особами, зацікавленими у нових робочих місцях [Лужаниця 2011, с. 105].

У регіоні запровадження друкарства та мовна політика, спрямована на поширення літературної мови, не призводить до очікуваних результатів. У Нортумбрії процес уніфікації англійської мови проходить з труднощами, незважаючи на найбільшу кількість граматик, довідників та посібників з правильності англійської мови, що випускаються на цій території порівняно з усією Англією [Wales 2006, с. 124]. В результаті у регіоні аж до середини ХХ століття випадки володіння лише однією формою існування мови – діалектом – особами, що належать до вищих верств англійського суспільства, зокрема, державними діячами, не є дивним та випадковим [Watt 1998, с. 4]. У рамках нації, що поступово складається у Британії, формується національна та літературна мови; комунікативна та демографічна потужність останньої на території Нортумбрії надзвичайно мала.

Незважаючи на те, що в багатьох працях з англійської діалектології зона поширення нортумбрійського діалекту представлена як нерозчленоване ціле (див., наприклад, [Аракін 2003, с. 112-114]), повніший аналіз робіт, свідчить про його широку варіативність [Geeson 1969]. Зокрема, ще в 1892 році О. Хеслоп у лінгвістичному коментарі до глосарію слів, що використовуються в Нортумбрії та на Тайнсайді (1894) [Heslop 1894], виділяє 4 основні варіанти нортумбрійського діалекту – Північ Нортумбрії, Південь Нортумбрії, Тайнсайд та Захід. Цілком закономірно, що ці варіанти формуються не в момент їх фіксація словником, а раніше. Слід також – міських койне. На Тайнсайді цей процес також має місце. Саме тому територія поширення нортумбрійського діалекту не є гомогенною, на ній функціонує низка близьких діалектів, що виникли в результаті дивергентних процесів між територіально відокремленими регіонами Тайндейла, Рісейла і Тайнсайда.

Таким чином, на даному етапі у Нортумбрії функціонують дві форми існування англійської мови – генетично однорідний варіант (нортумбрійський діалект) та генетично неоднорідний варіант (міське койне), а також літературна англійська мова та латина. Формування міського варіанту обумовлено співіснуванням полімовного міського населення та потребою в мовному обслуговуванні нових вузько професійних явищ виробництва. Зазвичай, залежно від характеру мовної взаємодії, міські варіанти набувають характеру або міського койне, або міського діалекту. У Нортумбрії в цей період дана форма існування мови є міським койне, оскільки є результатом взаємодії варіантів нортумбрійського діалекту: півночі Нортумбрії, півдня Нортумбрії та Тайнсайду [Wales 2006, с. 105].

Лексична своєрідність нортумбрійського діалекту може бути представлена такими лексемами: *rowly-powly* (*rolling over and over*), *smit* (*to ibfect*), *idle* (*immoral*), *piggin* (*an earthenware pitcher*), *snack* (*to snatch like a dog bites*), *gyezend parched*), *scumfish* (*to choke with smoke*), *shot* (*rid of, clear off*), *setting-stone* (*a whetstone*), *shy* (*unwilling, slow*), *dorsnt* (*dare not*), *cowp* (*to upset*), *hunk* (*a великий piece*), *divart* (*to amuse*), *dook* (*a bathe*), *donsie* (*unlucky*), *cracket* (*a low stool*), *cree* (*a small hut or hen*), *slush* (*melting snow*), *plash* (*a downpour of rain*), *pot luck* (*the chance of the table*), *shootin* (*childbed*), *rozzel* (*to heat over a fire*), *hut* (*a heap*), *poky* (*inquisitive*), *posey* (*decorated with flowers*), *colley* (*a lamplighter*), *claggy* (*sticky*), *duds* (*working clothes*), *dafty* (*fool*), *dry-dike* (*a stobe wall built with lime*), *chuck* (*bread*), *droothy* (*thirsty*), *faws* (*gypsy tinker*), *batter* (*a drinking bout*), *billy* (*companion*), *fratch* (*a quarrel, disagreement*), *chitter-chatter* (*id le prattle*), *morn* (*morrow, morning*), *cundy* (*a sewer*), *grosser* (*a gooseberry*), *pluff* (*to spit*), *randy* (*disorderly, scolding, quarrelsome woman*), *natter* (*to gossip in an unfriendly way*).

Лексичні особливості міського койне можуть бути проілюстровані трьома варіантами нортумбрійського діалекту, від якого воно походить:

- північ Нортумбрії – *birkie* (*a smart fellow*), *boxter* (*baker*), *beclarted* (*besmeared, bedaubed, dirtied*), *blash* (*any weak flued*), *bonny* (*beautiful, comely*,

pretty, handsome, cheerful), brattish (a wooden screen) , braw (handsome), admirable, grand, fine, good, very), bubblyjock (turkey cock), caller (fresh), chiel (a lad, young man), clobber (mud, clay, dirt), cracket (a wooden stool), dad (a heavy blow), lug (ear), mair (more), mask (to infuse tea), reiver (plunderers), sacless (simple, weak, helpless, innocent), scallion (a spring onion), shieling (a shelter for sheep), tod (fox), whatter (npomu low and private to exclusion of a third party);

- південь Нортумбрії – *baff (blank), aal, (earl), ahind (behind), bank (hill), bigg (barley), branks (punishment of the branks), bubblyjock (turkey cock), bull trout (sea trout of the salmon genus), crowdy (oatmeal and water stirred together), foyst (having a damp and fusty smell), gloar (wet, miry filth), gob (mouth), hap (top cover, enwrap), hoppen (a Northumbrian country wake or fair), merry neem (a rustic ball), nedder (adder), nicky-nack (a guessing name), parkin (a frame with stand), rive (a rent in a garment), rozzle (to heat), yark (to thrash soundly), thonder (yonder), whelk (to move);*

- Тайнсайд – *aal (all), bank (hill), beck (stream), bogie (a truck, undercarriage), boody (potware), bord (bird), branks (a bridle for horses), bullets (sweets), buzzems (a besom, a broom of twigs), chep (a man) clamming (thirsty), clarts (mud or dirt), clout (a rag, a cloth), clod (a penny), come and gone (a good store of stock of anything), coyne (to steer round the curve), ear (kidney), hacky (dirty), haggismeat (minced portions of tripe), mickle, muckle (large, great), panhaggerty (dish containing meat and potatoes and sometimes onions), piece (snack), plodge (to wade in water), scruffy (very dirty), scun (penniless), straights (a couple who are seriously courting), yoke (a horse and cart).*

Діалект Джорді якраз і належить до міських діалектів, тобто індустріальний період можна вважати як етап відокремлення діалекту Джорді від його праоснови.

2.3 Період формування діалекту Джорді

Імперський період є етапом формування літературної норми, коли вибудовується ієрархія всіх форм існування мови.

У 1870 році приймається Акт про загальну початкову освіту. У XIX – XX ст. Тайнсайд зазнає економічного підйому. У графстві розвивається вугледобувна галузь, створюється хімічна промисловість, процвітає металургія [Wales 2006, с. 110]. Поліпшення якості сталі та заліза відбивається на суднобудуванні, судноплавстві та важкій промисловості. Соціальні умови для робітників на Тайнсайді (XIX століття) є найкращими в порівнянні з іншими регіонами Англії: шахтарі отримують найвищу заробітну плату, сімейним шахтарям надається безкоштовне проживання [UON, с. 14].

Для цього періоду характерна друга хвиля міграції на Тайнсайд, переважно з Ірландії та Шотландії. За статистичними даними, між 1801 і 1901 роками чисельність населення Ньюкаслі збільшується з 28,294 до 215,328 людина [цит. за Лужаниця 2011, с. 112].

Економічне піднесення регіону впливає на загальний настрій населення Тайнсайдю. З зростаючою солідарністю робітників [Heslop 1892, с. xvi] зароджується регіональна гордість, яка ґрунтується насамперед на історичному минулому регіону; у цей період вона ґрунтується на відчутті своєї регіональної та загальнонаціональної значущості.

У цей період встановлюється чітке розмежування між нормованим та ненормованим вживанням, а саме – літературною мовою та діалектами. Останні на соціальній шкалі диференціації англійської мови, яка в цей період тільки починає формуватися, знаходяться на однаково полярному положенні від літературної мови. .

Традиційно на лінгвістичній карті Нортумбрії кінця XIX століття виділяють 4 варіанти нортумбрійського діалекту: північ Нортумбрії, південь

Нортумбрії, Тайнсайд та західний. На наш погляд, цей поділ є неточним, оскільки, як ми вже зазначали раніше вже відбувається формування міського койне, територія поширення якого в даному періоді не зазнає жодних змін.

Міський діалект (який є природним продовженням міського койне), зазнає структурних змін, що є слідством часткового освоєння норм літературної мови середнім класом і є наслідком насичення мовлення діалектоносіїв літературними формами, які у цьому періоді функціонують у паралельно з діалектами [Vaugh 1963, с. 74]. Він перетворюється у генетично соціально і функціонально неоднорідний варіант – міський діалект.

Своєрідність лексичної системи неомогенного міського діалекту Тайнсайда (діалекту Джорді) проявляється у появі у його системі лексем діалектів Шотландського ареалу, соціального діалекту нижчого прошарку суспільства, і навіть літературної мови.

Зокрема, шотландські елементи представлені лексемами *cairn* 'pile of stones over a grave', *cobble* 'the north-east fishing boat', *cuddy* 'a donkey', *oot-bye* 'out a little way, outside the house', *syne* 'since, afterwards', *houlet* 'an owl'; соціальний діалект нижчого прошарку суспільства – лексемами *snitch*, *sl.* 'a nose' та *clobber* 'clothes'.

Найбільш представленими виступають елементи літературної мови, які, у свою чергу, генетично належать до різних мов:

а) англійської, наприклад, *aal* 'the whole amount of all that is possible', *aye* 'yes', *bool* 'bowl, to play at boolin', *buzzems* 'brooms made of twigs', *ganzie* 'a thick, knitted, woollen jersey, worn by seamen', *але i ben* 'in outer in inner apartment', *gab* 'empty talk, conversation, prattle, twaddle', *mug* 'a drinking vessel';

б) скандинавської: *bait* 'food' з старо-норвезької *beit*, *pasture*, *beita* 'food',

в) французької: *feul* 'fool, a silly person, a simlpeton' з старо-французької *fol*, латина *follen*, *follis* 'belows', *hoity-toity* 'flighty, assuming airs' *flightiness*, *assuming*, *petulant*, *huffy*', *muggles* 'Marbles' з французької *marbre*, латина

marmor, 'kind of variety of marble', var 'very ' старо-французька, або латина *variare* 'various',

г) латини: *conk* 'conch 'nose', латина *concha* 'a shell or mollusk'.

Потрапляючи до системи міського діалекту Джорді, деякі з цих елементів загалом не видозмінюють його систему, і функціонують в ній як рівноправні лексичні дублети, у яких один елемент споконвічно діалектний, другий – літературний, наприклад:

'to strike violently' – *bang, clash* (літературна мова) / *dang* (діалект);

'nose' – *beak, conk* (літературна мова) / *neb, snitch* (діалект);

'good looking', 'nice' – *bonny* (літературна мова) / *sonsy, canny* (діалект);

'money' – *brass* (літературна мова) / *chink, cotterils* (діалект);

'stare' – *gaup, glower* (літературна мова) / *gaak, guer* (діалект);

'to steal' – *lif* (літературна мова), *snaffle* (діалект).

Інші запозичені елементи, починаючи взаємодіяти з споконвічними елементами, вступають у складні відносини, результатом яких стають серйозні структурні та функціональні перетворення однією з систем варіантів, що піддаються контакту, а це призводить до ряду трансформацій.

З одного боку, спостерігаються процеси витіснення діалекту літературною мовою на периферію. Так, при інкорпоруванні лексики літературної мови у систему міського діалекту Тайнсайда, відбувається перерозподіл відносин у синонімічному ряді діалекту, при якому елемент літературної мови стає в цьому ряду домінантом. Наприклад, для позначення стану 'голодний' в нортумбрійському діалекті існує лексична одиниця *scranny*. Внаслідок взаємодії з літературною мовою в діалектну систему входять стилістично нейтральне слово *hungry* та розмовна лексична одиниця, *famished* 'морити голодом'. Деякий час слова *scranny* та *hungry* є абсолютними синонімами. Згодом *scranny* набуває емоційного забарвлення, виступаючи у значенні «надзвичайно голодний». В результаті даного семантичного зміщення лексеми *famished* і *scranny* стають семантико-стилістичними синонімами, (відмінні відтінком значення і стилістичним

забарвленням), а в системі сучасного діалекту формується наступний синонімічний ряд: *hungry (neutral) 'wanting to eat something' / very hungry' / famished (informal) 'extremely hungry, starving'*. Другий приклад ілюструє утворення стилістичних синонімів, однакових за значенням, але різних за стилістичним забарвленням. Так, задля передачі поняття 'брудний' в нортумбрійському діалекті існувало слово *maaky*. Наприкінці 50-х років лексична система Джорді поповнюється лексико-семантичною стилістично забарвленою інновацією – *hacky* (сленг) та запозиченнями з інших форм англійської мови – *dirty* (у діалекті він має форму – *dorty*, стилістично нейтральна форма), *scruffy* (розмовний стиль). У результаті у Джорді утворюється наступний синонімічний ряд: *dorty, maaky (нейтральне) / scruffy (розмовне) / hacky (сленг)*.

Слід зазначити, що в даному періоді лексеми літературної мови, потрапивши до системи діалекту, стають домінантою незалежно від їхньої стилістичної належності у системі літературної мови. Так, наприклад, розмовні, знижені в стильовому відношенні слова літературної мови в Джорді стають нормою. Прикладами можуть слугувати слова *bid (informal) 'to invite'*, *booze (informal) 'drink'*, *clot (informal) 'a stupid fellow'*. Це свідчить про те, що

Як наслідок, запозичена лексика з літературної мови призводить до архаїзації споконвічно діалектних елементів або втрати деяких споконвічних значень. Як приклад першого процесу наведемо слово зі значенням "шахтар" - *cranky, howky, pitmen, miner*. Перші два переходять у розряд архаїчної лексики після витіснення новими словами – *pitmen* (інновація Джорді) та *miner* (запозичення з літературної мови). Ілюстрацією іншого процесу є омоніми *beak* – іменник у значенні 'частина тіла' – 'ніс' і дієслово готського походження – 'обігріватися біля каміна', які до взаємодії з літературною мовою функціонували в нортумбрійському діалекті. Після цієї взаємодії збереглося тільки іменник.

З іншого боку, як показав аналіз, вже в даному періоді деякі запозичені лексеми літературної мови, проникаючи в систему діалекту, адаптуються під неї, наражаючись на фонетичну асиміляцію та графічну трансформацію. Наприклад (перший елемент діалектний, другий – літературний): *oot-bye / out-bye, aal / all, aye / ay, yea, bool / to bowl, buzzems / besoms, ganzie / garunsey, mair / more, muggles / marbles, var / very, nyem / name, pallatic / paralytic, spital / hospital, var nigh / very near, worrit / worry.*

Своєрідність лексичної системи міського діалекту Джорді проявляється у формуванні у його системі інновацій. Незважаючи на те, що в такій молодій діалектній системі як Джорді, питома вага нових одиниць, що виникли за рахунок внутрішніх ресурсів діалектної системи, невелика, вона становить її окремий пласт. У даному періоді в Джорді з'являються наступні лексико-семантичні одиниці за рахунок ресурсів власної мовної системи, утворених за допомогою деривації та словотвору, наприклад, *dicky-bird 'a smal bird', luggy 'a wooden dish', munch 'a meal, something to eat', nackey 'conceitedly clever', off-gate 'an exit'.*

Інформаційний / медійний період. На даному етапі приймається Акт про обов'язкову середню освіту, поліпшуються засоби зв'язку, розвивається транспорт, що зрештою впливає як на міграцію населення, так і на мовну комунікацію в Нортумбрії та на Тайнсайді зокрема. Економічна криза в регіоні у 70 – 80 роках ХХ століття приводить до того, занепадає найважливіша промислова галузь регіону – вугледобувна і, як наслідок, скорочуються робочі місця. В результаті відбуваються два протилежні процеси: з одного боку, погіршується кримінальна обстановка, посилюються антагоністичні настрої в регіоні, а з іншого боку, збільшені труднощі сприяють зростанню згуртованості та солідарності робітників Тайнсайда (пор. дані тенденції в 1892 [Heslop 1892, с. xvi] В цей період вони виливаються в ряд страйків 1984-1985 років [там же, с. xviii]).

У 1974 р. вводиться новий адміністративний поділ країни, при якому графство Тайнсайд виходить зі складу графства Нортумбрія.

Мовна політика країни, яка спрямована на витіснення діалектів у регіоні, не призводить до їхнього остаточного викорінення. Носіями Джорді виступають як люди, що здобули середню освіту, проте з ряду причин як соціальних, так і психолінгвістичних продовжують використовувати у своїй промові діалектні елементи, так і індивіди, які закінчили коледж або інститут.

Динаміка розвитку діалекту Джорді має декілька напрямів. У першому випадку, при лексико-семантичній трансформації, зміщується семантика споконвічного елемента, наприклад, *dump* 'waste' (літературна мова), à '*cigarette butt*' (діалект), *gallows* 'structure used for killing criminals hanging them from a rope' (літературна мова), à *galluses* 'Men's braces' (діалект), *dash* 'a male portion (of something) thrown upon or into something else' (літературна мова), 'a drink made from mixture of beer and lemonade' (діалект), *numb* 'helpless, insane' (літературна мова) '*stupid*' (діалект), *khaki* 'a dull green-brown або yellow-brown colour' (літературна мова) *hacky* 'dirty' (діалект).

У другому випадку запозичений елемент асимілюється спочатку фонетично, а потім – графічно. Наприклад, дифтонг [ei] у відкритому складі (пует), асимілюючи під фонетичну систему Джорді, переходить або в [ie], або в [ye], а графічно реалізується як <ye>.

В даному періоді також триває взаємодія Джоржі та соціальним діалектом нижчого прошарку суспільства, а також діалектів шотландського ареалу, при якому запозичені лексеми проникають із систему Джорді двома способами:

а) без трансформацій, наприклад лексеми діалекту нижчого прошарку суспільства: *barney*, (сленг) '*a fight or an argument*', *bitch* (сленг) '*to spoil some work*', *bum* (сленг) '*buttocks*', *knackered* (сленг) '*tired, worn out*', *loopy* (сленг) '*insane, daft*'; шотландські лексеми: *blatter skite* '*one who talks aimlessly*', *cairn* '*pile of stones over a grave*', *cobble* '*north-east fishing boat*', *cuddy* '*a donkey*', *darg* '*a day's work*', *spunk* '*courage*', *afterwards*', *tawse* '*a leather strap with end split in five toes or fingers used for hitting children*'.

б) піддаються фонетичній та графічній асиміляції, наприклад, лексеми діалекту нижчого прошарку суспільства: *jaa – jaw 'to speak'*; шотландські лексеми: *gowsty – gusty 'tasty'*, *mad-het – very hot 'extremely hot'*, *oot-back – out-bye 'outside lavatory'*.

Продовжує розвиватись і діалектна лексика Джорді. Це проявляється насамперед у семантичній деривації діалектизмів.

Найбільш типовим є перший процес. Так, наприклад, семантична структура лексеми *soo* з споконвічним значенням *cow* в результаті метафоричного перенесення поповнюється значенням *immoral woman*. Лексема *biggin*, запозичена в нортумберійській діалект зі скандинавських мов у значенні *biggin 'structure'*, закріплюється в його узусі в значенні *'building'*. Внаслідок метонімічного перенесення цієї лексеми в Джорді формуються два значення: перше – таке саме, як і в нортумбрійському діалекті, друге – *'a built up pillar of stones'* створено на основі спільності асоціацій. Цікавим також є розвиток значення слова «джорді», яке спочатку виступає у значенні *'people from Newcastle, who were fighting for George II nid час rising of 1745'* [Watt 1998, с. 75]. Це значення швидко застаріває, трансформуючись в історизм. Виникнення другого значення пов'язане з англійським королем Джорджем III, що страждає на недоумство, і його сином Джорджем IV, який славився своєю екстравагантною вдачею і здобув неповагу оточуючих [Graham 1996, с. 2]. Ймовірно, через особливості їх характерів слово «джорді» набуває негативної конотації і трактується як «дурень», «ідіот». Вперше в цьому значенні воно використовується в 1823 відомим місцевим сатириком Біллі Первісом [там же]. Надалі семантична структура слова «джорді» розширюється, набуваючи нового значення – *'miner', 'sailor'*, так званий кінець довжини *Tyne to London', 'ship, that carries it'* (походження даного значення Оксфордський словник англійської мови датує 1881 [цит. за Лужаниця 2011, с. 137]). Ф. Грім, вивчаючи етимологію даного значення, зазначає, що в середині XIX століття представники середнього класу Ньюкасла дещо несхвально ставилися до шахтарських співтовариств, що

спричинило виникнення негативного оцінного значення даного лінгвоніма. Згодом, однак, він втрачає негативну конотацію, стаючи загальноприйнятим визначенням шахтарів Тайнсайда, а вже у ХХ столітті – популярним маркером регіональної єдності [там же]. Перша згадка про джорді як про мовну форму пов'язана саме з шахтарями та суднобудівниками, які проживали у ХІХ – ХХ ст. на річці Тайн та в її околицях. Вперше воно фіксується в цьому значенні Оксфордським словником англійської мови у 1876 [Graham 1992, с. 2].

Слід зазначити, що поява нового слова рідко відбувається раптово і залежить часом від вузько професійного, соціального і okazіонального вживання, що в більшості випадків призводить до складності визначення першоджерела. Разом з тим, як показав аналіз, у діалекті Джорді лексичних інноваціях невстановленої етимології небагато, наприклад, *hanstorm* 'work'. Походження інших вважатимуться мотивованими. Так, *pallatic* у значенні 'дуже п'яний' є спотвореною формою слова *paralytic*, *tow* еліпсис від *moment*, наприклад: *haad on a tow - wait (hold on) a moment*, *paaky* 'conceited, choosy about the food' – фонетичний варіант *picky*.

Етап глобалізації. Розвинена інфраструктура мас-медіа, з одного боку, збільшує потік інформації літературною мовою, з іншого – підтримує престиж діалектів за рахунок їх використання на регіональному радіо та телебаченні, в газетах, кіно та теленовелах. На цьому етапі покращується економічний стан регіону завдяки вливанню іноземного капіталу та зміні пріоритетних сфер виробництва. У регіоні відбувається орієнтація на споживача, розвиваються сфера послуг, система освіти.

В результаті економічних змін трансформується соціальний портрет Ньюкасла (з промислового робочого міста він перетворюється на найбільший студентський та космополітичний центр на території від Лідса до Единбурга [UON 1999, с. 7], з населенням у 283,000 чоловік та регіональною столицею для понад 3,000,000 жителів його околиць). У місті існує широкий вибір засобів для фізичного та культурного розвитку, починаючи зі спортивних

змагань, серед яких найбільшою популярністю користується футбол (знаменита футбольна команда Newcastle United), закінчуючи нічним життям міста, яке, за оцінками відомої американської туристичної компанії Weismann Travel, є однією з найкращих у світі [UON 1999, с. 5] і є особливим дійством, порівняним з карнавалом. Природа останнього полягає в поп культурі.

Активна міграція населення, засоби масової інформації, загальна середня освіта та інші соціо-економічні умови призводять до зміни демографії як сільської місцевості, так і міських центрів та розмивання мовних кордонів усередині територіальних зон: міський діалект – Джорді, розширює територію свого функціонування, проникає у сільську місцевість. Понад те, сільській місцевості збільшується кількість які мають нормами літературної мови. Через війну, територіальний чинник, як найважливіший ознака мовної диференціації, втрачає свої позиції. Як зазначалося раніше, діалект, чи то нортумберійський діалект, чи Джорді, вже не закріплений за конкретною територією, його можна почути у різних регіонах графства.

Цей етап характеризується як демократизацією у сфері мовної політики держави, і зміною ставлення населення до вживання діалектів загалом, що призводить до відродження територіально обумовлених варіантів англійської. Ставлення жителів Тайнсайду до своїх регіональних цінностей, і діалекту зокрема, не змінюється і підтримується посиленням антагоністичного настрою, спрямованого в даному періоді у бік протистояння не так півдні країни, як глобальної залежності від інших країн, націй, народів, тобто глобалізаційного процесу. На Тайнсайді антиглобалізаційні тенденції відчуються як ніколи і ніде гостро. Вони посилюються багатонаціональним складом жителів Тайнсайду (крім раніше зазначених етапів міграції населення в регіон, після Другої світової війни Тайнсайд прийняв безліч емігрантів, серед них поляки, українці, німці [Лужаниця 2011, с. 113]), і насадженням «не англійського» способу життя (американського, або європейського чи азіатського).

Діалект Джорді в даному періоді оформляється в особливий соціорегіональний, переважно міський варіант англійської мови (генетично територіальний, функціонально – соціальний).

З точки зору генези він являє собою результат дії та взаємодії 11 складових: архаїчних форм, що сягають давньоанглійської та середньоанглійської, елементів нортумберійського діалекту, літературної мови, соціолектів, шотландських елементів, власних інновацій тайнсайдської англійської та елементів, запозичених з інших.

До рідних елементів Джорді, які були присутні у нортумбрійському діалекті.

1. Власне форми нортумбрійського діалекту – 76,6% (741 одиниця), що функціонували до появи Джорді тільки в нортумбрійському діалекті. У системі Джорді вони представлені:

a) словами, наприклад: *aback, blush, stot, tod, yule, morn, pant, aback-a-behind, lug, back-end, marra, mickle, mizzle, lolly, scran, tagareen*;

b) вільними словосполученнями: *var nigh, aa wand, come bye*;

c) ідіоматичними виразами: *come and gone, dagger money, falling wrong, black pudden, bumler box, bad-weather Geordie, buble jock, pot luck*.

2. Лексеми нортумберійського діалекту, що мають індоєвропейські, німецькі та власне англійське коріння.

3. Запозичені елементи до нортумберійського діалекту, серед яких:

a) внутрішньомовні запозичення:

1) з діалектів Ірландії, наприклад, *bannoc, smithereens β smithers + een* (ірландський зменшувально-пестливий суфікс), форма займенника другої особи множини *yous (you)*;

2) з діалектів Шотландії: *birkie 'a smart fellow', bubbly jock 'turkey cock', bonny 'good looking', laverock 'skylark', mask 'to infuse tea', shieling 'a shelter for sheep', wee 'little, tiny'*, використання прислівника *geet* у значенні *really*;

3) з літературної мови: *cock-eyed 'squint-eyed', cull 'a stupid fellow', dab 'skilful', shake-down', snob 'shoe-maker', scrimp 'to shorten', skedaddle 'to retreat quickly'*.

б) зовнішні запозичення до нортумбрійського діалекту кельтського, скандинавського, латинського та французького походження.

4. Власне елементи діалекту Джорді – 14,16% (137 одиниць), їх лексичні – 92, лексико-семантичні – 45.

До запозичених елементів ми відносимо ті елементи, які з'явилися в системі Джорді після його відокремлення від нортумбрійського діалекту, серед яких:

1. внутрішньомовні запозичення 8,16% (79 одиниць), з літературної мови – 58, соціолекту нижчого прошарку суспільства – 8, діалектів шотландського ареалу – 13;

2. зовнішні запозичення 1,08%, (10 одиниць, їх французькі – 7, скандинавські – 2, латинські – 1).

Очевидно, що динаміка розвитку лексики Джорді, зумовлена особливостями розвитку лінгвальної ситуації у регіоні, не збігається з загальною тенденцією розвитку англійської мови. Зокрема процес внутрішньомовних запозичень з літературної мови обмежений переважно ХХ та ХХІ століттями, тоді як запозичення з діалектів таких обмежень не мають. Крім цього, якісний характер зовнішніх запозичень у нортумбрійський діалект, а пізніше в Джорді, обмежується лише скандинавськими, французькими та латинськими запозиченнями та охоплює давньо- та середньоанглійський періоди розвитку англійської мови. Більше того, процес запозичення відбувається опосередковано через інші форми англійської мови: примарну форму її існування – нортумбрійський діалект і літературну мову.

Слід зазначити, що діалект Джорді продовжує розвиватися як компонент регіональної соціокультури (кореляцію сили впливу регіонального єднання та мовної поведінки на Тайнсайде. Цей факт не тільки підтримує

тайнсайдську англійську в стані комунікативної придатності, але й сприяє її розвитку. Зокрема, аналіз лексики вебсайтів показує, що лексична система тайнсайдської англійської продовжує еволюціонувати за рахунок появи інновацій (див., наприклад, *Mycashley - Mike Ashley 'the owner of Newcastle Unite'*, *pet 'woman or child'*, *pit 'bed'*, *warsehole 'somebody that is worse than an arsehole'*, *radgie 'moody'*, *wifey 'woman'*, *wor 'our' (e.g wor lass, wor kid)*. Показовим у цьому відношенні є поширення середовища та сфери вживання Джорді за рахунок проникнення інші варіанти англійської мови. Так, деякі лексичні та лексико-семантичні інновації літературної мови генетично сягають діалекту Джорді, наприклад: *bap 'a backer's roll'*, *chunter 'to grumble'*, *cuddle 'an embrace'*, *faff 'to mess about'*, *gan te pot' in a mess*, *champion 'first class'*, *coo 'immoral woman'*, *backside 'buttocks'*, *tab 'a cigarette'*.

Отже, сучасна мовна ситуація – етап, що характеризується поєднанням мовних парадигм літературної мови, нортумберійського діалекту та діалекту Джорді, за якої демографічно та комунікативно домінуючими варіантами виступає Джорді, а основними факторами діалектної диференціації є просторово-культурний, соціальний та територіальний фактори.

2.4 Словотвірні та семантичні неологізми в діалекті Джорді на початку ХХІ століття

Як показав аналіз, власне англійська лексика охоплює лише 30% усього словесного складу мови, зокрема, в діалекті Джорді у період з початку ХХІ століття вона займає більшу частину лексичних одиниць. Власне англійські слова діляться на ті, котрі утворилися словотвірним способом та семантичною деривацією. Ті, що утворилися словотвірним способом розподіляються на такі групи: афіксація (суфіксація, префіксація), конверсія, скорочення, основоскладання. Розглянемо ці процеси більше детально.

Афіксація. Афіксація в діалекті представлена як префіксацією, так і суфіксацією: *buck(ing)* – прання одягу, *edd(er)* – жива огорожа, *har(ness)* – настрій, *keel(er)* – мілка баддя для охолодження пива, *look(er)* – настух, *скотар*, *sliv(er)* – скибка, *(a)-bear* – ледве змогти, *(a)bide* – витримати, *(mis)like* – відчувати неприязнь, *chizz(ly)* – сміливий.

Конверсія в діалекті Джорді представлена наступними типами:

- дієслово *slim* походить від прикметника «*sly* – хитрий», має значення – виконувати роботу майстерно;
- іменник *scrump* походить від дієслова «*to wither* – зав'янути», має значення – люба велика річ;
- іменник *graff* походить від дієслова «*to dig* – копати», має значення – крива лопата;
- іменник *hassock* походить від прикметника «*dry* – сухий», має значення – чагарник;
- дієслово *amprey* походить від іменника «*flaw* – тріщина», має значення – почати псуватися;
- прикметник *unked* походить від іменника «*solitary* – відлюдник», має значення – самотній.

Аналіз конверсійних моделей показав, що тільки чотири моделі: $N \rightarrow V$ (20%), $V \rightarrow N$ (46%), $N \rightarrow Adj$ (25%) $Adj \rightarrow N$ (9%) є продуктивними і мають практичну цінність для діалекта Джорді.

Скорочення. До лексичних скорочень в діалекті Джорді належать такі усічення, як наприклад: *ceorfan (Anlglo-Saxon)* → *kerf* – поріз зроблений пилою; *saegan (Anlglo-Saxon)* → *sag* – не пасувати; *hleowth (Anlglo-Saxon)* → *lew* – захищений від вітру; *handsylen (Anlglo-Saxon)* → *hansel* – перший заробіток зранку від продажу товару; *abtitan-ang (Anlglo-Saxon)* → *abouten* – збиратись щось зробити. Заміна лексичної одиниці більш економною сприяє не лише раціоналізації мовленнєвої діяльності носіїв мови, але й оптимізації словотворчих процесів.

Основоскладання. На відміну від афіксації, яка характеризується зміною основи в рамках певних дуже широких семантичних чи граматичних категорій шляхом використання певного замкнутого набору одиниць, словоскладання об'єднує основи з усього лексикону у широкому діапазоні семантичних відношень. Хоча обидві основи у складному слові в принципі є однаково відкритими, зазвичай перша модифікує другу. Наприклад: *cloverlay* – поле конюшини, яке нещодавно було скошено. Отже, другий компонент «*lay*» у даному слові є тематичним з фокусом на першому компоненті – «*clover*», який є категоризуючим. До власне англійських лексем, утворених шляхом осново складання також відносяться: *cooch-grass* – груба трава, що росте на орних полях дуже швидко (бур'ян) – перша лексема, *cooch* – походить від прикметника *coarse* та надає характерну ознаку другій – *grass*; *oven-rake* – граблі для збирання попелу в печі, *rather-ripe* – яблуко, що зарано дозріло; *shorn-bug* – жук; *ricksteddle* – обгороджене місце для зерна та стогів сіна.

Семантична деривація представлена метафоричним або метонімічним перенос значення на основі функцій предмета чи його ознак та властивостей, наприклад: *tidy* (дитячий фартух), *dog* (гострозубці), *drink* (напій для великої рогатої худоби), *groom* (інструмент, який використовують люди, що лагодять дах, для носіння в'язок соломи); *tongues* (маленькі устілки для взуття); *maid* (дитина, що не досягла робочого віку).

Проаналізуємо ці процеси більш детально. Так, наприклад, лексема *bail* або *bale* мала значення “*a signal of alarm, a bon-fire*”, зараз це “*evil*”. Лексема *kist* або *cist* раніше тлумачилася як “*a box or chest*”, зараз це “*a mouth*”. Мотивувальною ознакою метафоризації є форма об'єктів, а саме “*a box*” та “*a mouth*”. Слово *sprag*, що у своєму первинному значенні трактується, як : “*lively, active, ingenious*”. Вторинне значення змінило певні компоненти у своїй структурі та перетворилось на : “*a young salmon or cod*”. Лексема *cree* зі значенням: “*to crush, to husk wheat or barley in preparing it for boiling as fromerty*”, з вихідним значенням: “*a hut or a shed*”. У первинному значенні

мова йдеться про дію, що виконується над таким матеріалом, як “*wheat*” або “*barley*”, що є головними компонентами значення. Водночас слово розвинуло значення та перетворилося на “*a hut or a shed*”. *Wheat* або *barley* є елементами побудов, особливо коли йдеться мова про “*hut*” та “*shed*”. Тобто наявне перенесення назви за суміжністю, що здійснюється на основі постійного зв’язку предмету та матеріалу, що займає одне з головних місць у його структурі.

Звуження лексичного значення, наприклад – *book* (Біблія). В діалекті Джорді цій процес може бути проілюстровано наступними лексемами:

а) *half-nowt* в значенні: “*little or nothing*” зараз стало “*half-price*”. Як бачимо, сучасне значення отримує елемент уточнення (а саме гроші) та стає терміном в галузі торгівлі. В прикладі має місце процес специфікації шляхом перенесення слова в конкретну сферу використання;

б) лексична одиниця *gaup* в значенні: “*to gape or stare*” в процесі конкретизації отримує наступне трактування: “*to stare vacantly*”. Крім позбавлення першого компоненту значення у вигляді слова “*to gape*” також присутній уточнення заслишившогося елемента за допомогою прикметника “*vacantly*”, що звужує кількість контекстів в, яких може використовуватись слово;

в) лексема *keel* зі значенням: “*soft, red, ochraceous shale, used for marking sheep, and for making the large red pencils used by joiners*”, завдяки процесу специфікації утворила значення: “*keel – red ochre (for marking sheep)*”. В прикладі наявне зникнення певних професій, як важливої частини суспільного життя. Спочатку слово мало два компоненти значення (для маркування овець та для використання столярами). Проте перестало бути актуальним для професії “*a joiner*”, та на даний момент використовується лише у фермерській галузі. Крім пропуску такого елемента, як: застосування матеріалу, слово позбулося своїх власних характеристик. Наприклад, зникли такі елементи, як: структура “*soft*” та матеріал, із якого він зроблений “*a shale*”;

г) Слово *hoу* у раніше мало значення: “*to throw, to heave up*”, зараз – “*to throw*”. У своїй структурі слово втрачає такий компонент, як “*to heave up*”, без специфікації основного елементу. Тож на сучасному етапі розвитку нортумбрійського діалекту слово використовується стосовно одного типу дії, а саме “*to throw*”.

д) лексична одиниця *marra* або *marrow* у ХХ сторіччі мала значення “*a comrade, a close friend, a workfellow, one of a pair of things, an equal*”. У процесі свого розвитку слово позбувається цілого ряду характеристик і отримує значення: “*a workmate, a friend*”. Спостерігається зникнення таких елементів значення, як: “*a comrade, one of a pair of things, an equal*”. Через певну архаїчність, як у прикладі за словом *a comrade*, та загальне прагнення до однозначності новий варіант став бРільш зосереджений на професійних відносинах (наприклад, “*a workmate*”). Відбувається загальна конкретизація значення;

е) слово: “*tappy-lappy – running blindly at top speed or rushing aimlessly and furiously*”. У ХХІ сторіччі наступне трактування: *running blindly at top-speed*». У результаті слово позбувається однієї з означуваних дій “*a rushing*” та характеристик дії “*aimlessly and furiously*”. У значенні залишається лише елемент, що був відокремлений носіями нортумбрійського діалекту, як основний тобто “*a running blindly at top speed*”, що продовжує своє існування, як частина значення

Розширення лексичного значення може бути проілюстровано наступними прикладами: *brook* (луг, заповнений водою); *music* (любий музикальний інструмент).

Так, у Джорді лексема *stob* мала значення: *a short post, a stump, a stake, a short upright fender placed on the kerb of a street to ward off vehicles from a footpath, or the same placed in a lane to prevent cart traffic*. Зараз вона здобула більш узагальнююче значення, а саме: “*a short post, a stump, a stake*”. Як можна побачити лексична одиниця не асоціюється з терміном дорожнього руху. Про попередню належність слова саме до цієї сфери вказують такі

слова, як: “*a vehicle*”, “*a footpath*”, “*a traffic*”. Подібна концентрація запропонованих слів вказує на конкретну галузь. Із часом слово увійшло у вжиток у повсякденному спілкуванні діалектоносіїв Джорді. Слово *bagie* раніше вживалося у значенні: “*a Swede turnip*” зараз воно розширило своє значення та вживається як “*turnip*” у цілому. Слово “*gollup – to sup hastily and noisily*” шляхом розширення значення зараз використовуються з наступним денотатом: “*eat quickly*”. Лексема *bullet* зпочатку мала значення “*a round sweetmeat*”, зараз “*sweets*”. У вторинному значенні опускається специфікація слова *bullet*, як певного виду солодоців, разом зі всіма притаманними йому характеристиками

Пейоризація, погіршення значення слова, наприклад; *flat* (виїмка в полі), *gentleman* (чоловік, який сам не заробляє грошей), *miss* (аббревіація від «коханки»); *simple* – (тупий).

Так, у Джорді лексема *hadaway* раніше мала значення “*an equivalent to begone*”. В процесі розвитку діалекту вона отримує інше значення, а саме: “*to go away*”. У результаті оціночної діяльності носіїв діалекту розвивається погіршення номінація порівняно з попередньою, бо первинне значення асоціюється із початком дії, що є позитивною моделлю поведінки людини. Проте у вторинному значенні відбувається практично протилежний процес пов’язаний із відсутністю дії.

Слово “*hoot – an expression of impatience*” [Heslop 1893–1894, с. 385], з сучасним варіантом: “*an exclamation of disbelief*” [67]. Незважаючи на те, що в початковій формі слово має деякі негативні характеристики за рахунок елемента “*an impatience*”. Вихідне значення має дещо гірший контекст, основою, якого є “*a disbelief*”. Оскільки слово виражає втрату мотивації до виконання певної дії та містить у собі достатньо сильні емоції (наприклад, сум та відчай). Слова, у значенні яких міститься елемент, що стосується негативних емоцій, є результатом процесу пейорації значення.

Лексема *crack* у більш ранньому варіанті існує в значенні: “*a light talk, conversation, boasting*”. Вторинне значення має значення: «*chatter, banter*».

Початкове значення містить цілий ряд слів з різними емоційними забарвленнями. Наприклад, “*a light talk*” має позитивну конотацію, як позитивна складова повсякденного життя. Водночас “*a conversation*” є нейтральним за значенням та використовується у будь-якій сфері спілкування. *Boasting*, що має в певній мірі негативний відтінок. Однак усе значення разом не є результатом пейорації. Проте, в основі вихідного значення є завдання шкоди людині через розповсюдження неправдивої інформації та, як результат дискредитації певної особи. Як відомо слова, що означають неприйнятну поведінку, у свідомості мовців певних мов чи діалектів, отримують негативну оцінку та є результатами пейорації значення.

Лексична одиниця “*freckless – one without resource*”, що з плином часу перетворилося на “*annoying, stupid*”. Слово з початково нейтральною оцінкою набуває негативного значення. Оскільки завдяки процесу зміни значення, асоціюється з образою психологічного та інтелектуального стану, ґрунтуючись на необ’єктивній оцінці людини або тварини. Загальновідомо, значення, які виражають зневажливе ставлення до суб’єкту, не є морально прийнятними для суспільства, та викликають осуд, шляхом чого слово отримує негативне значення. Слово: “*limmer – supple, applied to a pliable rod treacherous*”. Та значенням сформованим у процесі розвитку діалекту: “*stupid or useless person*”. Початкове значення містить у собі головний елемент “*a rod*” й характеристики стосовно нього. Через віднесення терміну до сфери виробництва слово сприймається мовцями нейтрально. Проте вихідне значення, що ввібрало в себе елементи пов’язані з негативними характеристиками наданими людині. Якщо точніше, слова “*stupid*” та “*useless*”, як і в попередньому випадку відносяться до образи та негативного висвітлення певних моделей поведінки через суб’єктивне ставлення до людини. Оскільки подані слова не є прийнятним елементом повсякденного спілкування слово бере участь в процесі пейорації.

Амеліорація, покращення значення слова, наприклад: *journey* (денна робота), *last* (якщо про оселедець – десять тисяч).

Так, у Джорді лексема “*duds*” з первісним значенням “*working clothes*” у процесі розвитку утворило вторинне значення: “*smart clothes*”. У початковій формі слово мало певний негативний відтінок, за рахунок сприйняття *duds*, як чогось брудного, шляхом використання одягу під час фізичних дій. Проте вторинне значення асоціюється із видом діяльності, пов’язаної з вищим прошарком суспільства, за рахунок відсутності фізичної праці, як головного елементу заробітку.

Лексична одиниця “*halfers – a cry amongst children claiming half of anything that has been given or found*” також змінила своє значення на: “*to divide in two*”. Поведінка дитини представлена в першому значенні складає неприємне враження, особливо щодо слова “*a cry*”. Оскільки слово сприяє вираженню таких емоцій, як: дратівливість та гнів. Проте слово з погіршеною конотацією у процесі розвитку отримує значенням “*to divide in two*”. Через відсутність характеристик дії та лаконічність значення відбувається амеліорація, порівняно з раніше існуючим трактування слова “*halfers*”.

Як свідчить зроблений аналіз, рідних елементів діалекту Джорді виявилось набагато більше ніж запозичень. Це цілком природно, бо мовні контакти зумовлюють специфіку запозичених елементів. Походження рідних елементів відрізняється від загальноанглійських – в ХІХст. в діалектах вже існують такі способи словоскладання, як компресія та аббревіація, які є достатньо новими для літературної мови. В ХХІ столітті розвиток лексики діалекту обумовлений як взаємозв’язком та контактом з літературною англійською мовою, так і внутрішніми ресурсами системи. Основні інновації обмазуються шляхом словотворення та семантичної деривації.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило прийти до наступних висновків:

1. Діалект являє собою поняття варіативне та культурно обумовлене. За своєю структурною ознакою та походженням діалекти Великобританії розподіляються на генетично однорідні та неоднорідні. Перший тип діалектів – племінні, територіальні (традиційні) та сільські; вони характеризуються відносною системною єдністю, що відрізняє їх від інших аналогічних варіантів фонетично, морфологічно та лексично. Другий тип діалектів – міське койне та міський діалект – являють собою змішані в структурному аспекті варіанти мови і є результатом порушення наступності мовних станів завдяки глибині та обсягу зовнішніх впливів, що мають місце в ході їх формування.

2. Історія розвитку англійських діалектів проходить 6 послідовних періодів. Генезис діалекту Джорді йде паралельно загальноанглійським тенденціям, але й відрізняється від них. Це зумовлено низкою екстралінгвістичних чинників, серед яких особливості мовних контактів є найголовнішими. Історія розвитку діалекту Джорді починається набагато пізніше, ніж генезис мовної ситуації в регіоні. Це зумовлено генетичною відмінністю форм існування мови, які функціонували на цій території до міграції на острів англосаксів. На лексичному рівні це проявляється в наявності в діалекті Джорді відповідного пласту слів кельтського походження та латини.

3. Вивчений матеріал дозволяє виділити дві стадії генези лінгвістичної ситуації в графстві після англосаксонської колонізації: перша охоплює періоди, що визначили формування праснови діалекту Джорді, а саме – нортумбрійського діалекту: (германський, норманський та індустріальний), друга – періоди безпосереднього розвитку діалекту Джорді: (імперський, інформаційний/медійний та глобалізаційний періоди).

В перших трьох періодах мовна ситуація сучасної території графства

проходить шлях розвитку від стадії локально розподіленого функціонування етнодетермінованого племінного діалекту англів, а також стадії англо-норманської диглосії до формування нації з літературною мовою. У цей час змінюються сутнісні характеристики діалекту, що обумовлено насамперед територіальною замкненістю графства; в результаті зростають діалектні відмінності, виникає внутрішня диференціація і як наслідок відбувається трансформація діалекту у традиційний територіальний діалект.

У третьому та четвертому періодах найбільш значущим чинником еволюції діалекту виступають міждіалектні контакти у містах. Це призводить до виокремлення нового структурного, генетично неоднорідного типу діалекту – міського койне, що слугує підставою до формування нового типу діалекту, яким є діалект Джорді.

У п'ятому періоді Джорді змінюється за рахунок контакту з літературною мовою що приводить до сутнісної трансформації Джорді у міський діалект. Факторами діалектної диференціації виступають просторово-культурний і соціальний, при цьому, діалекти та літературна мова мають однакову комунікативну потужність.

На шостому періоді діалект Джорді зазнає змін: зменшується сфера його використання, як ніколи він піддається впливу літературної англійської мови. Тем не менш, він залишається актуальною формою комунікації завдяки прихованому престижу серед діалектоносіїв, які прагнуть підтримувати свою регіональну ідентичність задля того, щоб не бути ототожненими з представниками іншого англомовного світу.

4. В ході історичного розвитку діалект Джорді набув своєрідності на фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях. Як показав аналіз, найбільш значущим чинником його еволюції є лексичний рівень. Генетично в діалекті співіснують 2 великі етимологічні групи слів: рідні та запозичені. До рідних елементів відносяться одвічно англійські та власне ті, котрі належать до діалекту Джорді. Запозичені елементи походять від латини, французької, скандинавської. До внутрішньомовних елементів відносяться

лексичні одиниці його праоснови – нортумбрійського діалекту, літературної мови та інших територіальних діалектів Британії.

5. Розвиток лексико-семантичної системи рідних елементів відбувається завдяки афіксації (суфіксації та префіксації), конверсії, скороченню та словоскладанню. У ХХІ столітті найбільш продуктивними суфіксами є: *-er*, *-ing*, *-y*, *-ment*. Серед префіксів найпоширеніші: *-a*, *-im*, *-in*, *-il*, *-un*. Найпродуктивнішими конверсійними моделями є: $V \rightarrow N$ (46%), далі йдуть $N \rightarrow Adj$ (25%), $N \rightarrow V$ (20%). Найменш продуктивною є модель $Adj \rightarrow N$ – лише 9(%). Типовими моделями словоскладання є «прикметник + іменник», «дієслово + іменник», «іменник + іменник». Аналіз лексичних одиниць діалекту виявив також скорочення, що не характерно для літературної мови даного періоду, а для діалекту, навпаки. Ще однією моделлю словотвору є семантична деривація. Найпоширенішими з цих процесів є метафоричний та метонімічний перенос, далі – пейорізація та амеліорація. Найменш продуктивними виявилось звуження та розширення лексичного значення слова.

Проведене дослідження відкриває перспективу подальшого аналізу діалекту Джорді на граматичному та фонетичному рівнях, а також у взаємозв'язку з розвитком інших форм існування англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко Л. Б. Особливості словотвірної структури суфіксальних збірних іменників у сучасній англійській мові. *Англ. філологія: проблеми лінгвістики, літературознавства, лінгводидактики* : зб. наукових праць. Полтава : Техсервіс, 2007. С. 5–10.
2. Антрушина Г. Б. Лексикология английского языка. Москва : Высшая школа, 1999. 288 с.
3. Аракин В. Д. История английского языка. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2003. 272 с.
4. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. Москва : ФЛИНТА : Наука, 2012. 376 с.
5. Ахманова О. С. Диалект. Словарь лингвистических терминов / гл. ред. М. В. Лазова. Москва : Издат. «Советская энциклопедия», 1966. 608 с.
6. Берштейн С. Кость Михальчук – учений, особистість. *Проблеми сучасної ареалогії*. Київ : Наукова думка, 1994. С. 20–24.
7. Бондаренко Е. В. Диахрония диалектов английского языка: экстралингвистический фон и морфологические характеристики. *Научные ведомости. Гуманитарные науки*. Белгород : БелГУ, 2014. Вып. 21. С. 57–64.
8. Бортничук О. М. Словообразование в современном английском языке. Киев : Наука, 2000. 198 с.
9. Бродович О. И. Диалектная вариативность английского языка. Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1988. 193 с.
10. Бруннер К. История английского языка : пер. с нем. С. Х. Васильевой. Москва : Едиториал УРСС, 2003. 720 с.
11. Бубенникова О. А. Английские диалекты в современную эпоху.

Вестн. Моск. ун-та. Лингвистика и межкульт. Коммуникация. 1998. № 2. С. 77–88.

12. Голицынский Ю. Б. Великобритания. Санкт-Петербург : КАРО, 2005. 480 с.

13. Євтушок О. Актуальні питання сучасної діалектної лексикології. *Дивослово.* 1996. № 9. С. 17–20.

14. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов : изд. 5-е, испр. и дополн. Назрань : Изд-во «Пилигрим», 2010. 486 с.

15. Жирмунский В. М. Немецкая диалектология. Москва : Изд-во АН СССР, 1956. 430 с.

16. Зброжек Е. В. Викторианство в контексте культуры повседневности. *Вопросы культурологи.* 2006. № 3. С. 41–48.

17. Ібрагімова С. С. Теоретичне підґрунтя дослідження національних варіантів англ. мови. *Нова філологія.* 2010. № 42. С. 69–73.

18. Ильина А. Н, Кибасова С. Г. Словообразование в современном английском языке. Санкт Петербург : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. 20–25 с.

19. Ильиш Б. А. История английского языка. Москва : Высш. школа, 1968. 420 с.

20. Коготкова Т. С. Литературный язык и диалекты. *Актуальные проблемы культуры речи.* Москва : Наука, 1970. С. 110–145.

21. Крицберг Р. Я. Дивергенция и конвергенция региональных вариантов английского языка. Киев : Киевский государственный лингвистический университет, 2000. 282 с.

22. Лужаница Е. И. Генезис городских диалектов северо-востока Англии (на материале тайнсайдского английского) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Запорожье, 2011. 252 с.

23. Лужаница Е. И. Об изменении семантического наполнения термина «территориальный диалект». *Вісник ЗДУ. Філологічні науки.* Запоріжжя : Вид-во Запорізького держ. ун-ту, 2001. № 3. С. 81–85.

24. Лужаница Е. И. Структурно-историческая параметризация национального языка. *Нова філологія* : зб. наук. праць. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2011. № 47. С. 86–91.
25. Лужаница Е. И. Типы современных английских диалектов. *Вісник ЗНУ. Філологічні науки*. Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2005. № 1. С. 144–147.
26. Маковский М. М. Английская диалектология. Современные английские территориальные диалекты Великобритании. Москва : Высшая школа, 1980. 190 с.
27. Маковский М. М. Фонетические особенности современных английских диалектов. *Иностранные языки в школе*. 1979. № 2. С. 3–9.
28. Мещерский Н. А. История русского литературного языка. Ленинград : Издательство Ленинградского университета, 1981. 280 с.
29. Миронов С. А. Полудиалект и обиходно-разговорный язык как разновидности наддиалектных форм речи. *Типы наддиалектных форм языка*. Москва : Наука, 1981. С. 79–96.
30. Михальченко В. Ю. Словарь социолингвистических терминов. Москва : Российская академия наук. Институт языкознания. Российская академия лингвистических наук. 2006. 312 с.
31. Німчук В. В. Про походження українських діалектів. Україна : Наука і культура, 1993. Вип. 26. С. 246–249.
32. Общее языкознание: Формы существования, функции, история языка / под ред. Б. А. Серебрянникова. Москва : Наука, 1970. 608 с.
33. Павлова О. А. Особенности развития консонантизма английских диалектов южного ареала. *Вестник Московского университета. Филология*. Москва : Изд-во Московского университета, 1987. №1. С. 42–45.
34. Раге С. О понятии диалект. *Общие проблемы диалектологии и истории языка*. Москва : Наука, 1969. С. 44–76.
35. Расторгуева Т. А. История английского языка. Москва : Айрис Пресс, 2003. 536 с.

36. Резник И. В. История английского языка. Москва : Наука, 2001. 496 с.
37. Смирницкий А. И. Лекции по истории английского языка. Москва : Добросвет, 2011. 236 с.
38. Степонавичус А. Ю. Историческая фонология английского языка : учеб. пос. Москва : Высшая школа, 1987. 208 с.
39. Турбин Г. А. О понятиях «полудиалект» и «просторечие» в современной диалектологии. *Слово в системных отношениях* : сб. научн. тр. Свердловск : Изд-во Свердл. гос. пед. ин-та, 1982. С. 42–49.
40. Тюнина Ю. А. Элементарное образование в викторианской Англии. *Ярославский педагогический вестник. Гуманитарные науки*. Ярослав : ЯГУ, 2013. Вып. 3. С. 63–66.
41. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами : зб. статей / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наукова думка, 1977. 201 с.
42. Шамаєва Ю. Ю. Лексикологія англійської мови: конспект лекцій. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 22–25 с.
43. Ярцева В. Н. История английского литературного языка IX – XV вв. Москва : Наука, 1985. 248 с.
44. Baugh A. C. A History of the English Language. New York : Appleton-Century-Crofts, 1963. 603 p.
45. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 475 p.
46. Ekwall E. Contributions to the history of Old English dialects. Lund : C.W.K. Gleerup, 1917. 65 p.
47. Geeson C. Origins of the Northumbrian Dialect. A Northumberland and Durham Word Book. An Introduction into the Living Dialect and a Glossary of Words. Newcastle-upon-Tyne : Harold Hill, 1969. P. 16–21.
48. Gilliéron J. Atlas linguistique de la France. Bologna : Forni, 1969. 309 p.
49. Graham F. Introduction. The New Geordie Dictionary. Northumberland :

Butler Publishing, 1996. 48 p.

50. Hughes A. *English Accents and Dialects: An Introduction into Social and Regional Varieties of English in the British Isles*. London : Edward Arnold, 1997. 143 p.

51. Kerswill P. *Dialect Leveling and Geographical Diffusion in British English*. *Social dialectology. In Honour of Peter Trudgill* / ed. by D. Britain, J. Cheshire. Amsterdam : Benjamins, 2003. P. 223–243.

52. Kerswill P. *New Tows and Koinezation: Linguistic and Social Correlates*. *Linguistics*. 2005. Vol. 43. P. 1023–1048.

53. Schmeller J. A. *Bayerisches Wörterbuch*. München : Hueber, 1877. 568 s.

54. Seth L. *The History of the English Language*. Columbia : Columbia University Press, 2007. 226 p.

55. Skeat W. W. *English Dialects. From the Eighth Century to the Present Day*. Cambridge : Cambridge University Press, 1912. 132 p.

56. Sweet H. *History of Language*. London : Dent, 1900. 172 p.

57. Trudgill P. *Sociolinguistics. An Introduction to Language and Society*. London : Penguin Books, 1983. 205 p.

58. Trudgill P. *The Dialects of England*. Cambridge : The Macmillan Company, 2000. 154 p.

59. (UON) University of Newcastle / ed. by P. Johnson. *Newcastle-upon-Tyne* : University of Newcastle Press, 1999. 192 p.

60. Upton C. *An Atlas of English Dialects*. Oxford : Oxford University Press, 1996. 285 p.

61. Wales K. *Northern English. A Cultural and Social History*. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 257 p.

62. Wardhaugh R. *An Introduction to Sociolinguistics*. London : Blackwell, 1992. 432 p.

63. Watt D. J. *Variation and Change in the Vowel System of Tyneside English*. Newcastle-upon-Tyne : University of Newcastle Press, 1998. 406 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

64. Graham F. The New Geordie Dictionary. Northumberland : Butler Publishing, 1996. 48 p.

65. Heslop O. Notumberland Words. Vol. 1. London : Oxford University Press, 1892. 309 p.

66. Heslop O. Notumberland Words. Vol. 2. London : Oxford University Press, 1894. 560 p.

67. (TOGD) The Official Geordie Dictionary. Berwick-upon-Tweed : Geordie Inc. The Old Diary, 2021. 32 p.

SUMMARY

The lexical semantic peculiarities of the ofGeordie dialect of English during XIX and at the beginning of XXI centuries are an object of our survey. The thesis is aimed at identification/establishing of most of the features of the historical development of Geordie dialect in context with genesis of English dialects in general.

As a result of the analysis conducted, it was specified the terminological dialectologic/al basis and retraced the transformation of the linguistic situation in England and county of Northumbria. There were also grounded the principles of the differentiation of the dialects in Northumbria and Tyneside depending on the characteristics of the genesis and typological feautes. The genesis of Geordie dialect on lexical level was analyzed and defined at all the stages of its development. The paper also presents lexical semantic, structural and etymological peculiarities of Geordie vocabulary. Moreover, the changes in lexical system of Geordie dialect in the time span from XIX-XXI centuries were analysed.

Key words: *dialectology, traditional dialect, Geordie dialect, genesis, etymology, semantics, mechanisms of language change.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Тимашева Олена Ігорівна, студентка 2 курсу магістратури, заочної форми здобуття освіти факультету іноземної філології спеціальності 035 філологія германські мови та літератури (переклад включно) перша - англійська освітньої програми мова і література (англійська), адреса електронної пошти elena34tymasheva@gmail.com –

підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Словотвірні та семантичні неологізми в діалектній лексиці британського варіанту англійської мови початку ХХІ століття» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____

ПІБ (студент)
